

VERSLAG

CRB 2019-2408

**De werkgelegenheid in de scheikunde, de life sciences
en de kunststof-rubbersector**

CCE
Conseil Central de l'Economie
Centrale Raad voor het Bedrijfsleven
CRB

Verslag over de werkgelegenheid in de scheikunde, de life sciences en de kunststof-rubbersector

November 2019

Contactpersoon
Jean-Paul Denayer
jpde@ccecrb.fgov.be

Inhoudsopgave

1 Werkgelegenheid in de chemie	6
1.1 Plaats van de chemie in de Belgische industrie en economie.....	6
1.2 Geografische ligging van de werkgelegenheid en verdeling per sector	10
1.3 Omvang van de ondernemingen.....	12
2 Typologie van de werknemer in de Belgische chemie	14
2.1 Statuut en geslacht.....	14
2.2 Opleidingsniveau.....	15
2.3 Leeftijdsstructuur van de werkgelegenheid.....	17
2.4 Anciënniteit van de werknemers in de onderneming	19
3 Organisatie van het werk in de chemie	21
3.1 Deeltijdarbeid	21
3.2 Aantal arbeidsuren per week	25
3.3 Vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen	27
3.3.1 Uitzendarbeid	28
3.4 Atypische arbeid	28
3.5 Werktijdregeling	34
3.5.1 Identieke werktijden	34
3.5.2 Ploegenarbeid.....	34
3.5.3 Glijdende en gespreide werktijden.....	35
3.6 Tijdelijke werkloosheid.....	37
3.7 Stelsel van werkloosheid met bedrijfstoeslag	38
3.8 Loopbaanonderbrekingen en tijdskredieten	39
4 Mobiliteit van de werknemers in de chemie.....	41
4.1 Grenswerknemers	41
5 Knelpuntberoepen	42
6 Besluit.....	43

Lijst tabellen

Tabel 1-1: Werkgelegenheid in de chemie (x 1.000) en de rest van de economie.....	6
Tabel 1-2: Werknemers en zelfstandigen in de chemie in procenten van de totale werkgelegenheid.....	8
Tabel 1-3: Nace 2008 Nomenclatuur.....	9
Tabel 1-4: Verdeling van de werkgelegenheid per bedrijfstak van de industrie in 2018.....	10
Tabel 1-5: Aantal en ontwikkeling van de werknemers per gewest over de periode 2011- 2 ^e trim 2018.....	11
Tabel 1-6: Aandeel in het aantal werknemers per sector/subsector en per gewest op 31 december 2018.....	12
Tabel 1-7: Werkgelegenheid chemie naar omvang van de ondernemingen op 31 december 2018.....	13
Tabel 2-1: De werknemers van de chemie naar statuut en geslacht in juni 2018.....	14
Tabel 2-2: De werknemers van de chemie naar paritair comité (12/2018).....	14
Tabel 2-3: Paritaire comités werknemers in chemie.....	14
Tabel 2-4: Gemiddelde anciënniteit in de verwerkende industrie in 2018.....	21
Tabel 3-1: Aandeel van de voltijd- en deeltijdwerknemers in het totale personeelsbestand van de chemie (Nace 20-21-22).....	23
Tabel 3-2: Aandeel van de deeltijdarbeid in de verwerkende industrie in 2018.....	24
Tabel 3-3: Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur naar geslacht, statuut en arbeidsregeling in de chemie (Nace 20-21-22).....	26
Tabel 3-4: Vaste en tijdelijke banen in de chemie.....	27
Tabel 3-5: Avondwerk in de chemie (Nace 20-21-22).....	29
Tabel 3-6: Nachtwerk in de chemie (Nace 20-21-22).....	31
Tabel 3-7: Zaterdagwerk in de chemie (Nace 20-21-22).....	32
Tabel 3-8: Zondagwerk in de chemie (Nace 20-21-22).....	32
Tabel 3-9: Thuiswerk in de chemie (Nace 20-21-22).....	33
Tabel 3-10: Ontwikkeling van de ploegenarbeid in de chemie (Nace 20-21-22).....	35
Tabel 3-11: Werkrooster in 2018.....	36
Tabel 3-12: Aanpassing van de arbeidstijd in de chemie (met uitkering).....	40
Tabel 4-1: Ontwikkeling van het aantal grenswerknemers tijdens de afgelopen jaren in de chemie.....	41
Tabel 4-2: Thuisland van de grenswerknemers in 2018-4.....	41

Lijst grafieken

Grafiek 1-1: Ontwikkeling van het aantal werknemers in de periode 1997-2018.....	7
Grafiek 2-1: Opleidingsniveau in de chemie in 2017 en 2018.....	15
Grafiek 2-2: Opleidingsniveau in het Belgische bedrijfsleven in 2018.....	16
Grafiek 2-3: Opleidingsniveau in de Europese chemie in 2018.....	17
Grafiek 2-4: Leeftijdsstructuur naar beroepsstatuut van de werknemers in de chemie in 2018.....	17
Grafiek 2-5: Leeftijdsstructuur naar geslacht van de werknemers in de chemie in 2018.....	18
Grafiek 2-6: Ontwikkeling van de leeftijdsstructuur in de chemie 2017-2018.....	18
Grafiek 2-7: Vergelijking van de leeftijdsstructuur in 2018.....	19
Grafiek 2-8: Percentage werknemers met x jaar anciënniteit in de onderneming in 2018.....	19
Grafiek 2-9: Ontwikkeling gemiddelde anciënniteit in eenzelfde onderneming in de chemie (in jaren).....	20
Grafiek 3-1: Ontwikkeling van het aandeel van de deeltijdarbeid (Nace 20-21-22).....	22
Grafiek 3-2: Aandeel van voltijdse arbeid in de Europese chemie in 2018 (Nace 20-21-22).....	25
Grafiek 3-3: Aandeel van de werknemers met een overeenkomst voor onbepaalde duur in de Europese chemie in 2018 (Nace 20-21-22).....	27
Grafiek 3-4: Aantal uitzendkrachten in de chemie in 2017 en 2018 (Nace 20-21-22).....	28
Grafiek 3-5: Atypische arbeid in de chemie (Nace 20-21-22).....	29
Grafiek 3-6: Aandeel van het avondwerk in de Europese chemie in 2018 (Nace 20-21-22).....	30
Grafiek 3-7: Aandeel van het nachtwerk in de Europese chemie in 2018 (Nace 20-21-22).....	32
Grafiek 3-8: Aandeel van het zaterdagwerk in de Europese chemie in 2018.....	33
Grafiek 3-9: Aandeel van het zondagwerk in de Europese chemie in 2018.....	33
Grafiek 3-10: Aandeel van de loontrekkers die gewoonlijk 's avonds, 's nachts, in het weekend of thuis werken in de chemie en in de verwerkende industrie in 2017 en 2018 (Nace 20-21-22).....	34
Grafiek 3-11: Aandeel van ploegenarbeid in de Europese chemie in 2018 (Nace 20-21-22).....	35
Grafiek 3-12: Ontwikkeling van het aantal tijdelijke werklozen.....	37
Grafiek 3-13: Ontwikkeling van het aantal tijdelijke werklozen in de chemie.....	37
Grafiek 3-14: SWT'ers in de chemie.....	38
Grafiek 3-15: Uitsplitsing van het aantal SWT-ers naar leeftijd.....	39
Grafiek 3-16: Uitsplitsing van het aantal SWT-ers naar leeftijdscategorie.....	39

Verslag over de werkgelegenheid in de chemie

Dit verslag over de werkgelegenheid in de chemie bestaat uit vijf delen.

Het eerste deel van dit verslag beschrijft de werkgelegenheid van de chemie over de jaren 2017 en 2018. Het gaat ook dieper in op de geografische locatie van de arbeidsplaatsen en op de belangrijke subsectoren. Uiteindelijk volgt een analyse van het aantal bedrijven en de omvang van de bedrijven die actief zijn in de chemie. Al deze gegevens worden waar mogelijk in perspectief gebracht met de ontwikkelingen in de rest van de industrie en de Belgische economie in het algemeen.

Het tweede deel is gewijd aan de typologie van de werknemer in de sector, zoals het geslacht, het statuut, het opleidingsniveau, de leeftijdsstructuur en de anciënniteit.

Het derde deel kijkt naar de organisatie van het werk in de sector. Hoe intensief is het gebruik van deeltijdarbeid, hoe lang is de gemiddelde arbeidsweek, is de arbeidsovereenkomst tijdelijk of van onbepaalde duur, wordt er gebruik gemaakt van de atypische arbeid, tijdelijke werkloosheid, brugpensioenering of tijdskrediet? Indien mogelijk wordt elk van deze aspecten in een ruimer referentiekader geplaatst, t.w. in dat van de verwerkende industrie in haar geheel of wordt er een vergelijking gemaakt met de situatie in de Franse, de Duitse, de Nederlandse en de hele Europese chemie.

Het vierde deel heeft betrekking op mobiliteit van werknemers actief in de sector, tussen België en de buurlanden.

Het laatste deel besteedt aandacht aan de knelpuntfuncties in de chemie.

Bronnen

Voor het realiseren van dit verslag werd beroep gedaan op verschillende bronnen. De belangrijkste waren het INR, de RSZ-statistieken, enquêtes naar de arbeidskrachten van de FOD Economie Statistics Belgium, Eurostat, de structuurenquêtes van de FOD Economie Statistics Belgium en de RVA. We willen de mensen van deze instellingen van harte bedanken voor de goede samenwerking die dit verslag mogelijk heeft gemaakt.

1 Werkgelegenheid in de chemie

1.1 Plaats van de chemie in de Belgische industrie en economie

Tussen 1997 en 2018 ging de werkgelegenheid in de chemie (Nace-codes 20-21-22) met 1,2% vooruit. De chemie doet het dus duidelijk beter dan de gehele industrie, waar de werkgelegenheid met 22,4% afnam. In het jaar 1997 telde de chemie 93.000 medewerkers, waarvan 400 zelfstandigen. In het jaar 2018 telt de chemie 95.100 medewerkers, waarvan 300 zelfstandigen. De totale werkgelegenheid in de chemie nam tussen 1997 en 2018 dus toe met 1.100 personen, toe te schrijven aan de toename van het aantal werknemers.

In de industriële sectoren zonder de chemie ging de werkgelegenheid over de periode 1997-2018 in totaal met 150.500 jobs (-26,2%) achteruit. Het ging hier om een afname van 144.200 werknemersjobs (-26,6%) en 6.300 jobs (-6,3%) bij de zelfstandigen.

Tabel 1-1: Werkgelegenheid in de chemie (x 1.000) en de rest van de economie

		1997	2002	2007	2017	2018	Δ 2018-17	Δ 2018-97	%Δ 2018-97
Chemie(20-21-22)	Werknemers	93,5	97,5	96,7	92,6	94,8	2,2	1,3	1,4%
	Zelfstandigen	0,5	0,4	0,3	0,4	0,3	-0,1	-0,2	-40,0%
	Totaal	94,0	97,9	97,0	93,0	95,1	2,1	1,1	1,2%
Industrie	Werknemers	636,3	622,8	603,4	487,7	493,4	5,7	-142,9	-22,5%
	Zelfstandigen	31,7	28,6	28,2	25,4	25,2	-0,2	-6,5	-20,5%
	Totaal	668,0	651,4	631,6	513,1	518,6	5,5	-149,4	-22,4%
Industrie zonder chemie	Werknemers	542,8	525,3	506,7	395,1	398,6	3,5	-144,2	-26,6%
	Zelfstandigen	31,2	28,2	27,9	25,0	24,9	-0,1	-6,3	-20,2%
	Totaal	574,0	553,5	534,6	420,1	423,5	3,4	-150,5	-26,2%
Netwerk-sectoren	Werknemers	299,6	312,5	310,0	315,9	319,0	3,1	19,4	6,5%
	Zelfstandigen	12,9	12,1	12,0	11,6	12,8	1,2	-0,1	-0,8%
	Totaal	312,5	324,6	322,0	327,5	331,8	4,3	19,3	6,2%
Bouw	Werknemers	181,4	194,9	192,6	206,3	207,9	1,6	26,5	14,6%
	Zelfstandigen	55,4	52,2	50,5	69,9	71,4	1,5	16,0	28,9%
	Totaal	236,8	247,1	243,1	276,2	279,3	3,1	42,5	17,9%
Distributie	Werknemers	399,3	458,0	464,3	507,0	510,7	3,7	111,4	27,9%
	Zelfstandigen	154,6	125,7	120,4	80,5	78,6	-1,9	-76,0	-49,2%
	Totaal	553,9	583,7	584,7	587,5	589,3	1,8	35,4	6,4%
Diensten aan Consumenten	Werknemers	556,1	612,0	615,0	637,1	638,5	1,4	82,4	14,8%
	Zelfstandigen	223,1	193,5	187,5	154,3	154,1	-0,2	-69,0	-30,9%
	Totaal	779,2	805,5	802,5	791,4	792,6	1,2	13,4	1,7%
Diensten aan Bedrijven	Werknemers	475,8	588,9	587,1	846,0	871,3	25,3	395,5	83,1%
	Zelfstandigen	237,8	263,2	272,5	392,2	400,0	7,8	162,2	68,2%
	Totaal	713,6	852,1	859,6	1.238,2	1.271,3	33,1	557,7	78,2%
Quartair	Werknemers	1.031,7	1.135,2	1.153,6	1.442,3	1.457,5	15,2	425,8	41,3%
	Zelfstandigen	74,7	80,0	80,3	101,4	104,4	3,0	29,7	39,8%
	Totaal	1.106,4	1.215,2	1.233,9	1.543,7	1.561,9	18,2	455,5	41,2%
Tot werk in BE	Werknemers	3.199,7	3.486,5	3.482,9	3.961,3	4.014,2	52,9	814,5	25,5%
	Zelfstandigen	705,7	689,1	688,8	790,2	802,9	12,7	97,2	13,8%
	Totaal	3.905,4	4.175,6	4.171,7	4.751,5	4.817,1	65,6	911,7	23,3%

Bron: Secretariaat CRB op basis van data van het INR

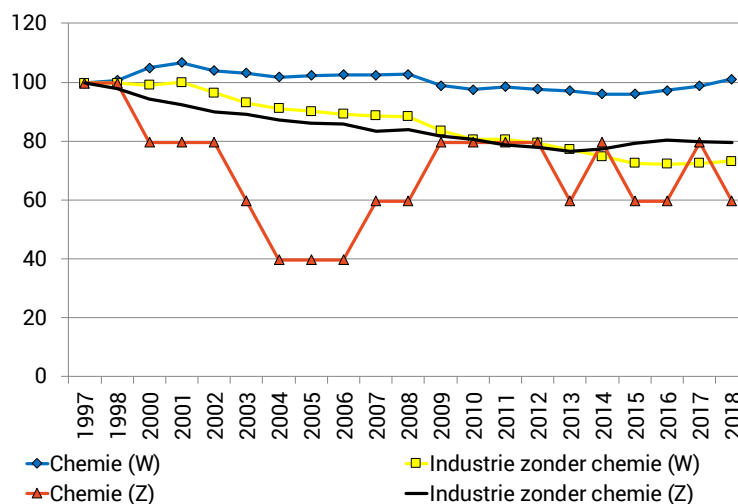
De toename van de totale werkgelegenheid met 911.700 jobs tussen 1997 en 2018 (+23,3%) is vooral toe te schrijven aan de sterke ontwikkeling van de diensten aan bedrijven en de quartaire sectoren. De uitbesteding van dienstenactiviteiten door de industriële sectoren kan deze ontwikkelingen gedeeltelijk verklaren.

De werkgelegenheid in de periode 1997-2018 stijgt met maar liefst 78,2% in de sectoren die diensten leveren aan bedrijven en met 41,2% in de quartaire sectoren. Ook de bouwsector levert een forse toename aan de totale werkgelegenheid (+17,9%). Andere sectoren (netwerksectoren, distributie en sectoren die diensten leveren aan de consumenten) kennen een bescheidener groei van de werkgelegenheid.

Dit wordt hieronder grafisch geïllustreerd. De chemiesector weet de werkgelegenheid bij de werknemers op peil te houden over de periode 1997-2018, hoewel met een knikje naar beneden na de crisisperiode in 2008-2009. In de industrie zonder de chemie ziet men het aantal werknemers sinds 2001 quasi continu sneller terugvallen eveneens, forser na de crisisperiode. Het (kleine) aantal zelfstandigen in de chemie schommelt fors over de hele periode 1997-2018. Tot in 2013 ziet men ook voor de zelfstandigen in andere industriële sectoren een geleidelijke afname, daarna stabiliseert dit.

Grafiek 1-1: Ontwikkeling van het aantal werknemers in de periode 1997-2018

Bron: Secretariaat CRB op basis van data van het INR

Het aandeel van de chemie in de totale werkgelegenheid (werknemers en zelfstandigen) in België klokt af in 2018 op 19,2%.

De chemie is één van de industriële sectoren die zich weet te handhaven inzake werkgelegenheid over de periode 1997-2018.

De werkgelegenheid van werknemers is opnieuw aangetrokken na 2015. De werkgelegenheid in de sector neemt toe met 1.100 eenheden in 2016, met 1.400 eenheden in 2017 en tenslotte met 2.200 eenheden in 2018.

Voor de hele economie neemt de werkgelegenheidsgraad over de periode 1997-2018 toe: van 59,2% tot 62,5% in de periode 1997-2002, hij blijft na 2007 schommelen tussen de 63% en 64%, haalt 66,1% in 2017 en neemt nog verder toe tot 66,7% in 2018.

Het aandeel van de actieve bevolkingsgroep in de bevolking op arbeidsleeftijd van 15- tot 65-jarigen in 2017 bedraagt 68%¹. Deze actieve bevolking is de som van het aantal werkzoekende werklozen en de werkenden in de bevolkingsgroep 15/65.

¹ De gegevens voor 2018 werden niet beschikbaar gesteld (Steunpunt Werk).

Tabel 1-2: Werknemers en zelfstandigen in de chemie in procenten van de totale werkgelegenheid²

	1997	2002	2007	2017	2018
Werknemers chemie in industrie	14,7%	15,7%	16,0%	19,0%	19,2%
Zelfstandigen chemie in industrie	1,6%	1,4%	1,1%	1,6%	1,2%
Werkenden (W&Z) chemie in industrie	14,1%	15,0%	15,4%	18,1%	18,3%
Werknemers chemie in werknemers in BE	2,9%	2,8%	2,8%	2,3%	2,4%
Zelfstandigen chemie in zelfstandigen in BE	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,0%
Werkenden (W&Z) chemie in werkenden in BE	2,4%	2,3%	2,3%	2,0%	2,0%
Werknemers industrie in werknemers in BE	19,9%	17,9%	17,3%	12,3%	12,3%
Zelfstandigen industrie in zelfstandigen in BE	4,5%	4,2%	4,1%	3,2%	3,1%
Werkenden (W&Z) industrie in werkenden in BE	17,1%	15,6%	15,1%	10,8%	10,8%
Werkloosheidsgraad	12,7%	10,6%	10,9%	10,0%	9,4%
Tewerkstellingsgraad	59,2%	62,5%	63,2%	66,1%	66,7%
Werklozen in 15/65	8,5%	7,3%	7,6%	7,2%	6,8%
Actieve bevolking in 15/65	62,6%	64,8%	67,1%	68,0%	-
Tewerkstelling in totale bevolking	38,9%	40,8%	41,7%	42,2%	42,6%
Aantal inwoners per werkende	2,57	2,45	2,40	2,37	2,35
Aantal werklozen per werkende	0,14	0,12	0,12	0,11	0,10

Bron: secretariaat CRB op basis van data van het INR, Steunpunt Werk

² Werkloosheidsgraad: (Niet-werkende werkzoekenden, met inbegrip van de uitkeringsgerechtigde volledig werklozen doch met uitsluiting van de oudere werklozen evenals de overige, verplicht of vrijwillig, ingeschreven werkzoekenden) / beroepsbevolking
Werkgelegenheidsgraad: werkgelegenheid/bevolking op arbeidsleeftijd 15-65

Werklozen in 15/65: werkloosheid/ bevolking op arbeidsleeftijd 15-65

Actieve bevolking in 15/65: beroepsbevolking/ bevolking op arbeidsleeftijd 15-65

Tabel 1-3 geeft de verschillende subsectoren per sector weer, volgens de Nace 2008 nomenclatuur.

Tabel 1-3: Nace 2008 Nomenclatuur

Industrie
Voeding (10-12)
Textiel (13-15)
Hout (16)
Papier(17)
Drukkerijen (18)
Aardolie en Cokes (19)
Chemische producten (20)
Farmaceutische producten (21)
Rubber en kunststof (22)
Minerale producten (23)
Metalen in primaire vorm (24)
Producten van metaal (25)
Informatica en optische producten (26)
Elektrische apparatuur (27)
Machines (28)
Assemblage van motorvoertuigen (29)
Andere transportmiddelen (30)
Meubelen en overige industrie (31-32)
Reparatie en installatie van machines en apparaten (33)
Uitgeverijen (58)
Netwerksectoren
Elektriciteit en gas (35)
Water (36)
Afval (37-39)
Vervoer te land en via pijpleidingen (49)
Vervoer over water (50)
Luchtvaart (51)
Opslag en vervoerondersteunende activiteiten (52)
Posterijen en koeriers (53)
Telecommunicatie (61)
Bouw
Bouwnijverheid (41-43)
Consumenten diensten
Groot- en detailhandel voertuigen (45)
Detailhandel zonder voertuigen (47)
Verschaffen van accommodatie, eet- en drinkgelegenheden (55-56)
Media beeld en geluid (59-60)
Financiële dienstverlening (64)
Verzekeringen en pensioenfondsen (65)
Exploitatie van en handel in onroerend goed (68)
Reisbureaus (79)
Reparatie van computers en consumentenartikelen (95)
Overige persoonlijke diensten (96)
Huishoudens als werkgever van personeel (97-98)
Bedrijven diensten
Groothandel zonder voertuigen (46)
Programmeren (62-63)
Ondersteunende activiteiten voor verzekeringen en pensioenfondsen (66)
Rechtskundige boekhoudkundige e.a consultancy (69-70)
Architecten en ingenieurs ... (71)
Speur- en ontwikkelingswerk op wetenschappelijk gebied (72)
Reclamewezen en marktonderzoek (73)
Overige wetenschappelijke en technische activiteiten (74-75)
Verhuur en lease (77)
Terbeschikkingstelling van personeel (78)
Administratieve, zakelijke en kuisdiensten (80-82)
Quartair
Openbaar bestuur, defensie en sociale verzekeringen (84)
Onderwijs (85)
Menselijke gezondheidszorg (86)
Maatschappelijke dienstverlening met en zonder huisvesting (87-88)
Kunst en amusement; bibliotheken, musea en overige culturele en creatieve activiteiten; kansspelen (90-92)
Sport, ontspanning en recreatie (93)
Verenigingen (94)

Bron: secretariaat CRB op basis van data van het INR

Het aandeel van de chemie in de industriële werkgelegenheid is toegenomen over de periode 1997-2018. Met 18,4% is deze sector (totaal van Nace-codes 20-21-22) duidelijk een belangrijke sector voor de industriële werkgelegenheid, alleen de voeding is groter (Tabel 1-4)³.

De toename van het industriële aandeel over deze periode 1997-2018 situeert zich vooral in de subsectoren life sciences (farma) en rubber-kunststof, slechts in beperkte mate in de chemische producten. Chemie vertegenwoordigt in 2018 8,2% van de industriële werkgelegenheid, farmacie 5,2% en rubber-kunststof 4,9%.

Tabel 1-4: Verdeling van de werkgelegenheid per bedrijfstak van de industrie in 2018

	1997	2002	2007	2012	2017	2018	Aantal 2018
Voeding (10-12)	15,1%	15,3%	16,3%	17,6%	18,9%	19,0%	98,6
Textiel (13-15)	9,5%	7,9%	6,6%	4,9%	4,3%	4,2%	22,0
Hout (16)	2,1%	2,3%	2,5%	2,5%	3,0%	2,9%	15,2
Papier(17)	2,5%	2,4%	2,3%	2,2%	2,1%	2,1%	11,1
Drukkerijen (18)	3,7%	3,5%	3,4%	3,4%	2,9%	2,8%	14,6
Aardolie en Cokes (19)	0,7%	0,8%	0,7%	0,8%	0,9%	0,9%	4,6
Chemische producten (20)	8,1%	8,0%	8,0%	8,2%	8,2%	8,2%	42,6
Farmaceutische producten (21)	2,3%	3,0%	3,7%	4,1%	5,1%	5,3%	27,3
Rubber en kunststof (22)	3,6%	4,0%	4,2%	4,5%	4,8%	4,9%	25,2
Minerale producten (23)	5,3%	5,2%	5,1%	5,4%	5,2%	5,2%	26,9
Metalen in primaire vorm (24)	6,4%	5,9%	5,9%	5,5%	4,9%	4,9%	25,3
Producten van metaal (25)	10,0%	10,9%	12,0%	11,4%	10,8%	10,9%	56,3
Informatica en optische producten (26)	3,1%	3,2%	2,7%	2,0%	2,3%	2,3%	11,9
Elektrische apparatuur (27)	3,9%	3,6%	3,2%	3,3%	2,8%	2,7%	14,2
Machines (28)	5,8%	5,9%	6,4%	6,4%	5,8%	5,8%	30,0
Assemblage van motorvoertuigen (29)	9,0%	8,8%	8,0%	6,9%	5,7%	5,8%	30,3
Andere transportmiddelen (30)	1,1%	1,4%	1,1%	1,2%	1,3%	1,3%	6,8
Meubelen en overige industrie (31-32)	4,8%	4,6%	4,4%	4,3%	4,2%	4,1%	21,5
Reparatie en installatie van machines en apparaten	1,3%	1,3%	1,5%	3,5%	4,6%	4,7%	24,2
Uitgeverijen (58)	1,6%	1,8%	1,9%	1,9%	2,0%	1,9%	10,1
Industrie (10-33/58)	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	518,7

Bron: secretariaat CRB op basis van data van het INR

1.2 Geografische ligging van de werkgelegenheid en verdeling per sector

In dit hoofdstuk wordt gerapporteerd over de data van het jaar 2018 wanneer gebruik wordt gemaakt van de gecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ en over de data van de twee eerste trimesters van 2018 wanneer gebruik wordt gemaakt van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ. Deze laatste data zijn op het ogenblik van de publicatie van dit verslag de laatst beschikbare gedecentraliseerde cijfers van de RSZ. De gedecentraliseerde gegevens voor 2018 zullen gepubliceerd worden in 2020⁴.

Volgens het concept van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ telde ons land in juni 2018 in totaal 92.497 werknemers voor alle sectoren van de chemie. Dit is minder dan de 95.100 in 2018 die blijken uit de Nationale Rekeningen. Het verschil wordt gedeeltelijk verklaard door de zelfstandige arbeid.

³ De rangschikking hieronder werd opgesteld op basis van de activiteitennomenclatuur van de Europese gemeenschap (2-cijfercode Nace 2008). Deze verdeling houdt geen rekening met de groeperingen volgens beroepsfederaties of vakcentrales.

⁴ Mail ShMB StatInfo/STAT/RSZ-ONSS-LSS (Rsz-Onss-Lss) stat.info@onssrsz.lss.fgov.be dd. 26/6/2019.

De gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ tonen, net als de INR-cijfers, aan dat de-industrialisatie zich ook tussen 2011 en 2018 verder doorzet in ons land (-6,4% over deze periode). De gedecentraliseerde cijfers van de RSZ laten toe om een gedetailleerd beeld geven over de geografische ligging van de werkgelegenheid. We zien dat de impact van de-industrialisatie op de werkgelegenheid in de periode 2011-2018 groter was in Wallonië (-6,3%) dan in Vlaanderen (-5,3%). In Brussel is dit fenomeen nog sterker (-24,5%). Voor de chemie (Nace 20) en voor de rubber-kunststof (Nace 22) noteren we voor België een terugval met resp. 3,9% en 7%, de farmaceutische producten (Nace 21) kennen een opvallende toename met 20,9% over de periode 2011-2018. Deze laatste ontwikkeling situeert zich in Vlaanderen en Wallonië, niet in Brussel (daar observeren we een daling). Voor de twee sectoren met een dalende tewerkstelling is deze quasi gelijklopend in Vlaanderen en Wallonië. In Brussel is er een sterkere daling voor de chemie, maar wel een lichte toename voor de rubber-kunststof.

Tabel 1-5: Aantal en ontwikkeling van de werknemers per gewest over de periode 2011- 2^e trim 2018

Nace 2	Sector	België		Vlaanderen		Wallonië		Brussel	
		Jun-18	2011-jun2018	Jun-18	2011-jun2018	Jun-18	2011-jun2018	Jun-18	2011-jun2018
10	Voeding	81.288	3,9%	57.598	2,6%	20.429	8,4%	3.261	-0,9%
11	Dranken	9.654	8,8%	6.183	6,8%	2.638	15,0%	833	6,3%
12	Tabak	1.254	-23,3%	1.177	-17,9%	77	-12,5%	0	-100,0%
13	Textiel	18.390	-10,2%	16.127	-10,9%	2.215	-1,2%	48	-62,8%
14	Kleding	3.094	-35,2%	2.668	-28,4%	205	-27,3%	221	-71,1%
15	Schoenen	1.150	14,9%	931	24,3%	135	-18,7%	84	-2,3%
16	Hout	9.649	-2,0%	6.581	-1,6%	2.887	-1,8%	181	-15,8%
17	Papier en karton	11.649	-7,6%	8.984	-1,2%	2.468	-21,0%	197	-48,8%
18	Drukkerijen	10.263	-29,7%	7.858	-23,1%	1.958	-35,0%	447	-67,3%
19	Aardolie en Cokes	3.357	5,6%	3.351	5,5%	6	50,0%	0	-
20	Chemische producten	41.295	-3,9%	32.099	-3,5%	8.634	-3,6%	562	-26,4%
21	Farmaceutische producten	29.504	20,9%	12.309	29,6%	15.465	20,4%	1.730	-15,8%
22	Rubber en kunststof	21.698	-7,0%	17.663	-6,9%	3.775	-8,2%	260	4,0%
23	Minerale producten	26.422	-7,4%	15.323	-6,7%	10.937	-2,6%	162	-81,2%
24	Metalen in primaire vorm	25.496	-15,5%	18.130	-1,8%	7.118	-37,8%	248	-0,4%
25	Producten van metaal (uitgez. machines)	55.251	-5,0%	38.388	-4,1%	15.788	-5,0%	1.075	-28,5%
26	Informatica en optische producten	12.118	-3,7%	8.953	-7,4%	3.064	10,3%	101	-25,7%
27	Elektrische apparatuur	11.966	-19,9%	7.231	-22,0%	4.077	-12,8%	658	-33,7%
28	Machines	31.470	-15,3%	24.532	0,7%	6.074	-45,4%	864	-48,8%
29	Assemblage van motorvoertuigen	32.175	-15,8%	25.717	-21,5%	3.413	17,1%	3.045	18,6%
30	Andere transportmiddelen	6.440	3,7%	1.849	-13,4%	4.031	16,9%	560	-10,4%
31	Meubelen	10.504	-16,2%	9.046	-15,9%	1.356	-15,1%	102	-42,7%
32	Overige industrie	6.902	-3,9%	5.086	-5,3%	1.560	4,8%	256	-21,7%
33	Reparatie en installatie van machines en apparaten	15.603	-8,4%	9.999	-2,6%	4.585	-7,1%	1.019	-44,1%
58	Uitgeverijen	8.591	-11,8%	5.299	-10,1%	1.476	-3,8%	1.816	-21,6%
Totaal Industrie		485.183	-6,4%	343.082	-5,3%	124.371	-6,3%	17.730	-24,5%

Bron: secretariaat CRB op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

Tabel 1-6 (RSZ-cijfers) leert ons de verdeling van de werkgelegenheid in de sector naar subsector (volgens Nace5-code). Hieruit kan men vaststellen dat de geneesmiddelensector de grootste subsector is (27.266 werknemers) en qua aandeel in de ganse chemie stevig geconcentreerd in Brussel en Wallonië. De geneesmiddelensector is ook omvangrijk in Vlaanderen (ca. 18% van de werkgelegenheid in de chemie in Vlaanderen) maar daarnaast is er eveneens een grote kunststof-rubber sector en basischemie. De sector van de kunststof-rubber heeft een hoog aandeel in Vlaanderen (ca. 28% van de werkgelegenheid in de gehele chemiesector in Vlaanderen).

Tabel 1-6: Aandeel in het aantal werknemers per sector/subsector en per gewest op 31 december 2018

Sectoren en subsectoren	Vlaanderen	Brussel	Wallonië	Totaal
Chemische producten	32091	725	8290	41106
Farmaceutische grondstoffen en producten	12422	1340	16399	30166
Producten van rubber of kunststof	17498	190	3680	21368
Totaal	62011	2255	28369	92640
	Vlaanderen	Brussel	Wallonië	Totaal
Chemische producten	32091	725	8290	41106
Vervaardiging van andere anorganische chemische basisproducten	1233	2	1448	2683
Vervaardiging van andere chemische producten, n.e.g.	4433	90	998	5521
Vervaardiging van andere organische chemische basisproducten	10622	96	765	11483
Vervaardiging van synthetische rubber in primaire vormen	363		63	426
Vervaardiging van lijm	175		45	220
Vervaardiging van kleurstoffen en pigmenten	542		3	545
Vervaardiging van synthetische en kunstmatige vezels	335	1		336
Vervaardiging van industriële gassen	743	463	30	1236
Vervaardiging van kunststoffen in primaire vormen	5434	2	2194	7630
Vervaardiging van parfums en toiletartikelen	1584	1	583	2168
Vervaardiging van verf, vernis e.d., drukinkt en mastiek	2799	8	288	3095
Vervaardiging van verdelgingsmiddelen en van andere chemische producten voor de landbouw	826		314	1140
Vervaardiging van kunstmeststoffen en stikstofverbindingen	854		569	1423
Vervaardiging van poets- en reinigingsmiddelen	579		61	640
Vervaardiging van kruit en springstoffen		6	160	166
Vervaardiging van zeep en wasmiddelen	1487	19	499	2005
Vervaardiging van etherische oliën	82	37	270	389
Farmaceutische grondstoffen en producten	12422	1340	16399	30166
Vervaardiging van overige farmaceutische producten	277	4	986	1272
Vervaardiging van geneesmiddelen	11248	1315	14703	27266
Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen	897	21	710	1628
Vervaardiging van producten van rubber of kunststof	17498	190	3680	21368
Vervaardiging van andere producten van rubber	1391	15	197	1603
Vervaardiging van andere producten van kunststof	6322	51	911	7284
Vervaardiging van platen, vellen, buizen en profielen van kunststof	2596	69	535	3200
Vervaardiging van kunststofartikelen voor de bouw	2131	23	1280	3434
Vervaardiging van verpakkingsmateriaal van kunststof	4675	32	543	5250
Fabrication et rechapage de pneumatiques	383		214	597

Bron: secretariaat CRB op basis van de gecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

1.3 Omvang van de ondernemingen

De werkgelegenheid in de chemie is sterk geconcentreerd bij de grote bedrijven (meer dan 100 werknemers). Deze bedrijven zijn in België goed voor 81,8% van de werkgelegenheid. In Wallonië en Vlaanderen is het aandeel van deze bedrijven ongeveer even groot, in Brussel valt dat terug op 66%.

De kleine (minder dan 10 werknemers) en middelgrote (van 10 tot minder dan 100 werknemers) bedrijven hebben quasi hetzelfde aandeel in België (18,3%) als in Wallonië (18,5%) en Vlaanderen (17,5%). In Brussel zijn er meer middelgrote bedrijven.

Tabel 1-7: Werkgelegenheid chemie naar omvang van de ondernemingen op 31 december 2018

Omvang van de onderneming	Aantal loontrekkers				Aantal loontrekkers in % van het totaal			
	België	Vlaanderen	Wallonië	Brussel	België	Vlaanderen	Wallonië	Brussel
<5	512	319	146	47	0,6%	0,5%	0,5%	2,1%
5 tot 9	941	579	326	36	1,0%	0,9%	1,1%	1,6%
10 tot 19	2.101	1.285	702	114	2,3%	2,1%	2,5%	5,1%
20 tot 49	6.497	4.293	1.960	244	7,0%	6,9%	6,9%	10,8%
50 tot 99	6.837	4.401	2.111	325	7,4%	7,1%	7,4%	14,4%
100 tot 199	13.083	9.751	3.332		14,1%	15,7%	11,7%	0,0%
199 tot 500	18.779	12.785	4.505	1.489	20,3%	20,6%	15,9%	66,0%
500 tot 1000	16.389	11.466	4.923		17,7%	18,5%	17,4%	0,0%
> 1000	27.496	17.132	10.364		29,7%	27,6%	36,5%	0,0%
Totaal	92.635	62.011	28.369	2.255	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Procent	100,0%	66,9%	30,6%	2,4%				

Bron: secretariaat CRB op basis van de gecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

De sector telt 1.229 ondernemingen einde juni 2018⁵.

Ca. 1/6 van alle ondernemingen stellen in België meer dan 100 werknemers te werk.

In Wallonië zijn er relatief minder grote ondernemingen. De overige ondernemingen zijn, ingedeeld naar aantal loontrekkers, bijna gelijk gespreid over kleine en middelgrote ondernemingen. De middelgrote ondernemingen zijn iets talrijker vertegenwoordigd dan de kleine ondernemingen.

Tabel 1-8: Bedrijven chemie naar omvang van de ondernemingen op 30 juni 2018

Omvang van de onderneming	Aantal ondernemingen				Aantal ondernemingen in % van het totaal			
	België	Vlaanderen	Wallonië	Brussel	België	Vlaanderen	Wallonië	Brussel
<5	333	192	111	30	27,1%	24,8%	29,5%	38,5%
5 tot 9	147	90	45	12	12,0%	11,6%	12,0%	15,4%
10 tot 19	190	113	64	13	15,5%	14,6%	17,0%	16,7%
20 tot 49	241	158	74	9	19,6%	20,4%	19,7%	11,5%
50 tot 99	115	75	31	9	9,4%	9,7%	8,2%	11,5%
100 tot 199	117	84	31	2	9,5%	10,8%	8,2%	2,6%
199 tot 500	58	42	13	3	4,7%	5,4%	3,5%	3,8%
500 tot 1000	19	15	4		1,5%	1,9%	1,1%	0,0%
> 1000	9	6	3		0,7%	0,8%	0,8%	0,0%
Totaal	1.229	775	376	78	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Procent	100,0%	63,1%	30,6%	6,3%				
Gemiddelde omvang per onderneming	75,4	80,0	75,4	28,9				

Bron: secretariaat CRB op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

⁵ Zie eerder voetnoot 3: onbeschikbaarheid gedecentraliseerde statistieken voor 2018, Mail ShMB StatInfo/STAT/RSZ-ONSS-LSS (Rsz-Onss-Lss) stat.info@onssrsz.lss.fgov.be dd. 26/6/2019.

2 Typologie van de werknemer in de Belgische chemie

2.1 Statuut en geslacht

Tabel 2-1: De werknemers van de chemie naar statuut en geslacht in juni 2018

	Rijk			Vlaanderen			Wallonië			Brussel		
	Bedienden	Arbeiders	Totaal	Bedienden	Arbeiders	Totaal	Bedienden	Arbeiders	Totaal	Bedienden	Arbeiders	Totaal
Chemie												
Vrouwen	36,1%	17,5%	28,3%	33,5%	17,0%	25,8%	39,4%	18,3%	32,6%	46,1%	35,1%	44,3%
Mannen	63,9%	82,5%	71,7%	66,5%	83,0%	74,2%	60,6%	81,7%	67,4%	53,9%	64,9%	55,7%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Industrie												
Vrouwen	36,0%	15,4%	23,6%	35,7%	16,5%	23,8%	35,9%	11,9%	22,3%	39,1%	15,4%	28,7%
Mannen	64,0%	84,6%	76,4%	64,3%	83,5%	76,2%	64,1%	88,1%	77,7%	60,9%	84,6%	71,3%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Chemie												
Vrouwen	74,2%	25,8%	100,0%	69,0%	31,0%	100,0%	81,8%	18,2%	100,0%	87,1%	12,9%	100,0%
Mannen	51,9%	48,1%	100,0%	47,5%	52,5%	100,0%	60,6%	39,4%	100,0%	81,0%	19,0%	100,0%
Totaal	58,2%	41,8%	100,0%	53,0%	47,0%	100,0%	67,5%	32,5%	100,0%	83,7%	16,3%	100,0%
Industrie												
Vrouwen	60,7%	39,3%	100,0%	56,8%	43,2%	100,0%	69,5%	30,5%	100,0%	76,4%	23,6%	100,0%
Mannen	33,4%	66,6%	100,0%	31,9%	68,1%	100,0%	35,5%	64,5%	100,0%	47,7%	52,3%	100,0%
Totaal	39,8%	60,2%	100,0%	37,8%	62,2%	100,0%	43,1%	56,9%	100,0%	55,9%	44,1%	100,0%

Bron: secretariaat CRB op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

In juni 2018 was 28,3% van de werknemers in de chemie vrouw, meer dan in de hele industrie, waar 23,6% van het vrouwelijk geslacht was. Vrouwen zijn in de chemie bij de arbeiders als bij de bedienden iets meer vertegenwoordigd dan in de industrie. Bij de bedienden was 36,1% vrouw, tegenover slechts 36% in de hele industrie. Bij de arbeiders was 17,5% vrouw, tegenover slechts 15,4% in de hele industrie. De arbeiders waren in de chemie goed voor 41,8% van de werknemers, tegenover 60,2% in de industrie.

De werknemers in de sector vinden we vooral in de paritaire comités 116 (arbeiders) en 207 (bedienden), met resp. 34% en 66% in december september 2018.

Tabel 2-2: De werknemers van de chemie naar paritair comité (12/2018)

CP's	Rijk
207	66,0%
116	34,0%

Bron: secretariaat CRB op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

Het totaal aantal werknemers onder deze PC's wijkt fors af van de werkgelegenheidscijfers.

Tabel 2-3: Paritaire comités werknemers in chemie

116	Paritair Comité voor de scheikundige nijverheid
207	Paritair Comité voor de bedienden uit de scheikundige nijverheid

Bron: secretariaat CRB op basis van de gedecentraliseerde werkgelegenheidsstatistieken van de RSZ

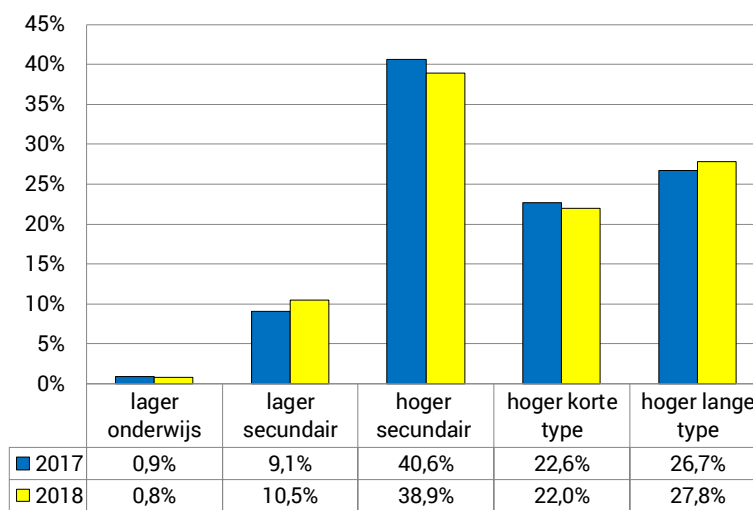
2.2 Opleidingsniveau

Volgens de recentste enquête naar de arbeidskrachten van 2017 en 2018 is ongeveer 10% van de werknemers in de chemie laaggeschoold. In 2018 heeft bijna 1% een diploma lager onderwijs en 10,5% een diploma lager secundair onderwijs; 38,9% is middengeschoold en heeft een diploma hoger secundair onderwijs behaald.

Het hoggeschoold personeel is goed vertegenwoordigd: ca. de helft van de medewerkers heeft een diploma hoger onderwijs. In 2018 heeft 22% een diploma van het korte type en 27,8% van het lange type.

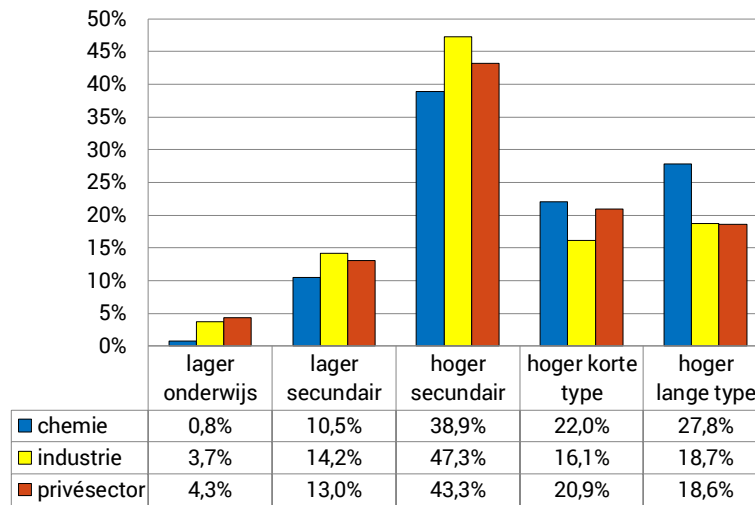
De aandelen van de verschillende categorieën blijven eerder stabiel over de jaren 2017-2018.

Grafiek 2-1: Opleidingsniveau in de chemie in 2017 en 2018

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

De chemie is een sector die relatief veel hoggeschoolden (korte type en lange type) in dienst heeft zowel in vergelijking met de industrie als met de privésector in zijn geheel.

Grafiek 2-2: Opleidingsniveau in het Belgische bedrijfsleven in 2018

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

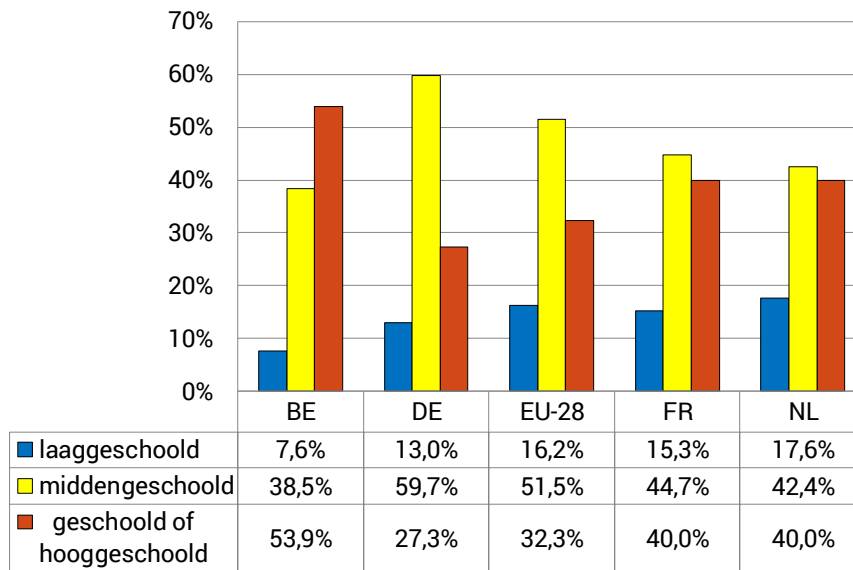
Om het opleidingsniveau van de werknemers in de Belgische chemie te vergelijken met dat in de chemiesector van de buurlanden en van de Europese Unie, werden drie grote groepen onderscheiden: laaggeschoolden (lager en lager secundair onderwijs), middelgeschoolden (hoger secundair), geschoolden en hooggeschoolden (hoger onderwijs korte en lange type en universiteit).

Uit de onderstaande grafiek voor het jaar 2018 blijkt dat de Belgische chemie in vergelijking met de buurlanden het hoogste aandeel heeft aan geschoolde en hooggeschoolde werknemers. De Belgische chemie heeft immers een aandeel van 53,9% geschoold en hooggeschoold personeel, tegenover een Europees gemiddelde van 32,3%. Nederland en Frankrijk hebben beide 40% aan geschoolden en hooggeschoolden, Duitsland scoort veel lager met 27,3%.

Het aandeel laaggeschoolde werknemers in de Belgische chemie (7,6%) ligt onder het Europese gemiddelde (16,2%). In de buurlanden ligt het aandeel van de laaggeschoolden iets hoger (tussen 13% en 17%).

De Duitse chemie stelt een hoog percentage middelgeschoolden (59,7%) te werk.

Dit verschil met de Belgische, Franse en Nederlandse concurrenten – overigens ook waarneembaar in andere sectoren – bevestigt dat het Duitse onderwijssysteem andere doelstellingen nastreeft en anders werkt dan dat van de buurlanden. In Duitsland worden beroepsopleidingen gevalideerd en erkend. Hierdoor kan een beroepsopleiding vaak een algemeen diploma vervangen in Duitsland. In de EU-28 bedraagt het aandeel van de middelgeschoolden (51,5%).

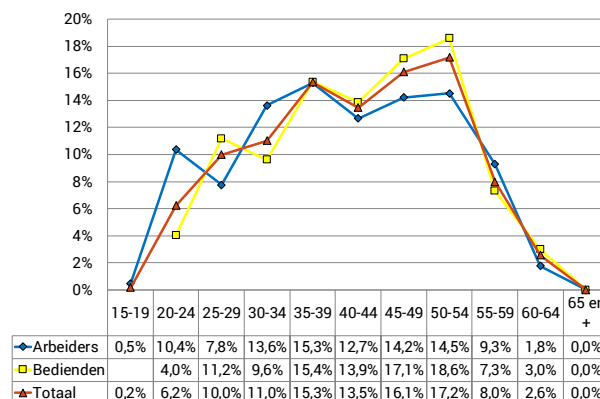
Grafiek 2-3: Opleidingsniveau in de Europese chemie in 2018

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

2.3 Leeftijdsstructuur van de werkgelegenheid

De onderstaande twee grafieken⁶ duiden op de verschillen in de leeftijdsstructuur volgens het beroepsstatuut en het geslacht van de werknemers.

Uit Grafiek 2-4 blijkt dat het beeld voor de bedienden aansluit bij het totaalbeeld voor de sector. Voor de arbeiders merkt men een relatief sterkere aanwezigheid in de groepen tot 25 jaar en een lager aanwezigheid in de leeftijdsgroepen van 40 tot 54 jaar. Vergeleken met het totaalbeeld voor de sector verloopt de curve grilliger voor de arbeiders.

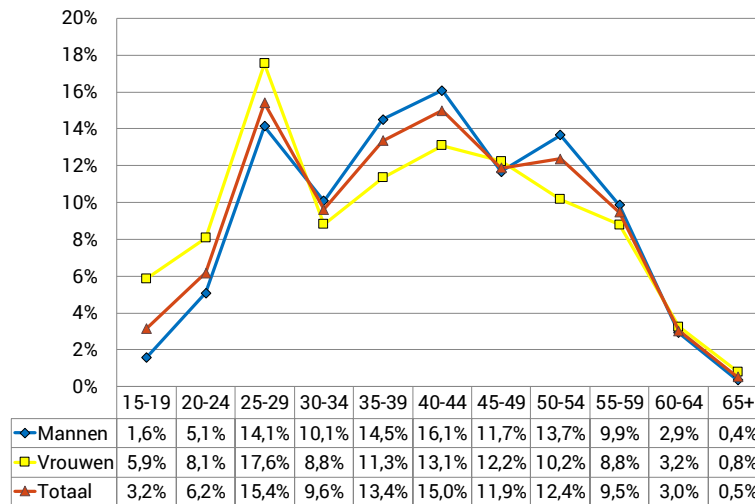
Grafiek 2-4: Leeftijdsstructuur naar beroepsstatuut van de werknemers in de chemie in 2018

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

⁶ Voor de cijfers van de EAK (Enquête naar de arbeidskrachten) wordt aangedrongen op voorzichtigheid bij de interpretatie. De verstrekte cijfers zijn het resultaat van de Enquête naar de arbeidskrachten. Het zijn geen "absolute" cijfers maar benaderingen die gebaseerd zijn op de extrapolatie van een toevalssteekproef uit de Belgische bevolking.

De grafiek hieronder wijst op een eerder parallel verloop van het aandeel van de leeftijdsgroepen naar geslacht voor alle leeftijdsgroepen. Wel zijn de vrouwen goed vertegenwoordigd in de jongste categorieën (tot 29 jaar), minder in de latere leeftijdsgroepen. Mannen zijn sterker vertegenwoordigd in de leeftijdsgroep van 35 tot 60 jaar. Vanaf de leeftijd van 55 jaar krimpt de groep vrouwelijke werknemers in hetzelfde tempo als de groep mannen.

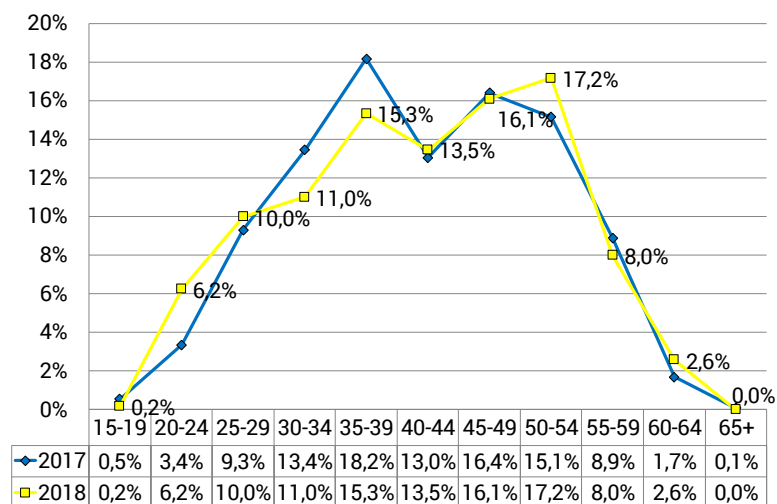
Grafiek 2-5: Leeftijdsstructuur naar geslacht van de werknemers in de chemie in 2018

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

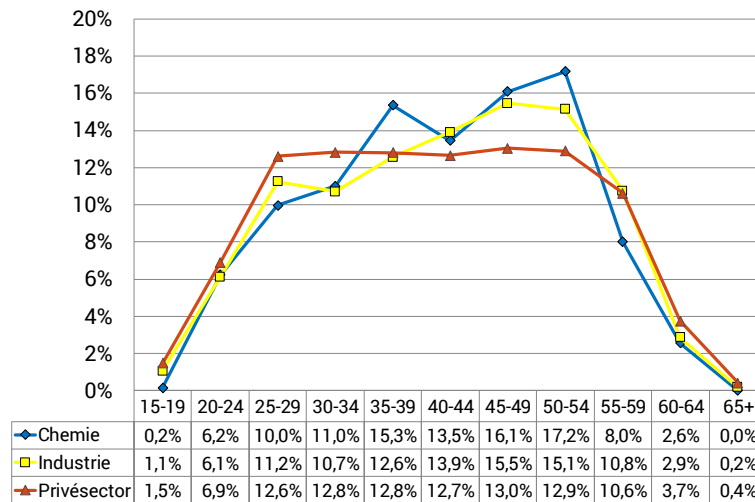
In de chemie blijft het aandeel van de oudste leeftijdsgroepen redelijk stabiel in 2017-2018. Het aandeel van de allerjongste leeftijdsgroepen (tot 29 jaar) is wat toegenomen, de "middengroepen" vallen wat terug.

Grafiek 2-6: Ontwikkeling van de leeftijdsstructuur in de chemie 2017-2018

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Het profiel van de leeftijdsstructuur in de chemie wijkt wat af van de verwerkende industrie en van de economie in haar geheel en vertoont een grilliger patroon. Het valt op dat de leeftijdsgroep 30 tot 54-jarigen sterker vertegenwoordigd is in de chemie. Het aandeel van de 55-plussers in de chemie ligt niet veel lager dan in de andere sectoren. Werknemers in de chemie blijven dus waarschijnlijk bijna even lang in de sector als dit het geval is voor andere sectoren.

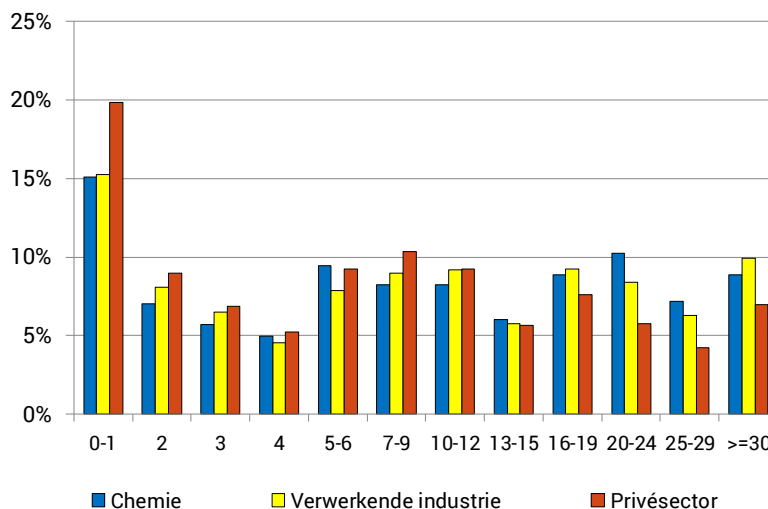
Grafiek 2-7: Vergelijking van de leeftijdsstructuur in 2018

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Een vergelijking van de leeftijdsstructuur van de werknemers in de Europese chemie (buurlanden en EU) is niet mogelijk omdat deze gegevens niet werden gepubliceerd voor 2017 door Eurostat ⁷.

2.4 Anciënniteit van de werknemers in de onderneming

De structuurenquêtes tonen aan dat 56,9% van de werknemers uit de chemie in 2018 minder dan 10 jaar anciënniteit hadden. In de industrie is dit 51,3% en in de privésector 60,8%.

Grafiek 2-8: Percentage werknemers met x jaar anciënniteit in de onderneming in 2018

Bron: secretariaat CRB op basis van de structuurenquêtes (Statistics Belgium - fod Economie)

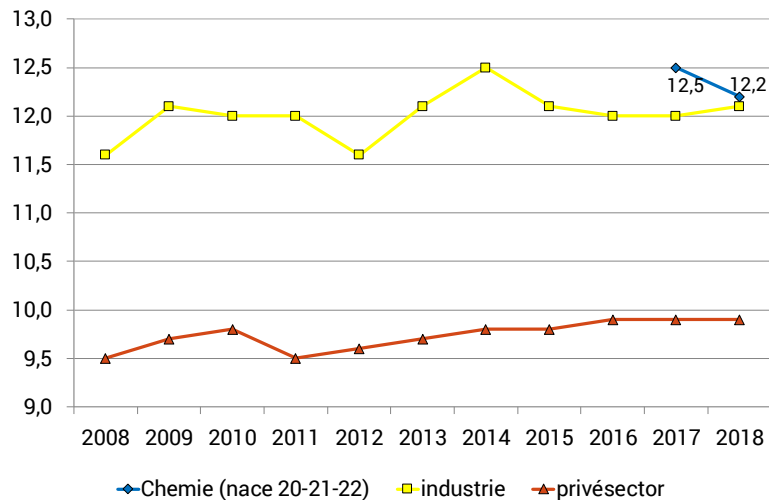
⁷ In de mail van 1/3/2019 gericht aan de CRB wijst Eurostat erop dat deze data "cannot be extracted for confidentiality reliability reasons".

De gemiddelde anciënniteit van het personeel in de chemie bedroeg 12,2 jaar in 2018. Dit is wat hoger dan in de verwerkende industrie (12,1 jaar), maar flink meer dan in de privésector (9,9 jaar).

Zowel voor de industrie als voor de privésector in zijn geheel valt een trendmatige stijging op over de geobserveerde periode 2008-2018.

Voor de sector van de chemie beschikken we niet over een lange reeks data. In 2017 en 2018 situeert de anciënniteit in de chemie zich duidelijk boven deze waarnemingen.

Grafiek 2-9: Ontwikkeling gemiddelde anciënniteit in eenzelfde onderneming in de chemie (in jaren)

Bron: secretariaat CRB op basis van de structuurenquêtes (Statistics Belgium - fod Economie)

De onderstaande tabel toont dat de gemiddelde anciënniteit van de werknemers binnen eenzelfde onderneming sterk varieert afhankelijk van de subsector. Zowel de chemie als de rubber-kunststof scoren hier vrij hoog. De farmacie is daarentegen één van de industrietakken met de laagste anciënniteit.

De uitsplitsing naar beroepsstatuut leert dat de bedienden in de sectoren rubber-kunststof en farmacie iets meer anciënniteit hebben dan de arbeiders.

Tabel 2-4: Gemiddelde anciënniteit in de verwerkende industrie in 2018

Sector	Totaal	Arbeiders	Bedienden
Tabak	15,8	16,4	15,0
Informatica-optica	15,4	15,5	15,4
Textiel	15,0	14,5	16,4
Aardolie en cokes	14,8	6,7	17,1
Kleding	14,6	17,1	11,9
Drukkerijen	13,5	12,5	14,7
Niet metaalhoudende minerale producten	13,5	15,2	10,5
Assemblage motorvoertuigen	13,4	13,8	12,1
Meubelen	13,2	14,3	9,6
Chemie	13,0	12,7	13,2
Rubber-kunststof	12,9	12,5	13,7
Metalen in primaire vorm	12,9	14,4	11,1
Elektrische apparatuur	12,8	15,2	10,8
Overige industrie	12,6	11,5	13,0
Papier	12,4	11,5	13,5
Machines	11,9	12,8	11,1
Dranken	11,6	13,0	10,5
Andere transportmiddelen	11,3	10,8	11,7
Leder	11,0	14,7	7,1
Farmacie	10,7	11,2	10,6
Voeding	10,5	10,4	10,8
Producten metaal	10,5	10,7	10,1
Reparatie en installatie van machines en apparaten	10,3	11,3	9,4
Hout	8,6	8,9	7,8
Totaal	12,1	12,4	11,9

Bron: secretariaat CRB op basis van de structuurenquêtes (Statistics Belgium - fod Economie)

3 Organisatie van het werk in de chemie

Iedere sector kent een verschillende organisatie van het werk, inherent aan wat en hoe er in de sector wordt geproduceerd. We bekijken hierna in welke mate men voor de organisatie van het werk in de chemie gebruik maakt van deeltijdarbeid, van tijdelijke arbeidsplaatsen, van ploeg-, nacht-, weekend- en thuiswerk, van brugpensionering, van tijdelijke werkloosheid en tijdskrediet.

3.1 Deeltijdarbeid

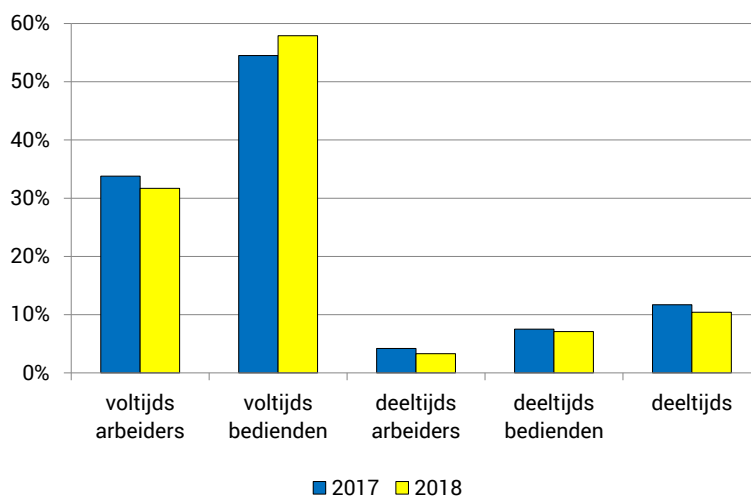
Om de omvang van het deeltijdwerk in te schatten, baseren we ons op de resultaten van de enquêtes naar de arbeidskrachten. Deze steunen op een representatieve steekproef gedurende een bepaalde referentieperiode.

De enquêtes worden in de verschillende landen van de Europese Unie gehouden a.d.h.v. een gemeenschappelijke vragenlijst en volgens een geharmoniseerde methodologie. Het voordeel is dus dat de landen van de EU kunnen worden vergeleken, wat niet kan op basis van nationale administratieve bestanden, aangezien deze het resultaat zijn van bijzondere nationale wetgevende,

administratieve of regelgevende bepalingen. Een aantal statistieken werden dit jaar niet vrijgegeven door Eurostat⁸.

Deeltijdarbeid beperkte zich tot 10,4% van de totale werkgelegenheid in de sector in 2018. In vergelijking met 2017 (11,7%) is het aandeel van de deeltijdarbeid licht gedaald.

Grafiek 3-1: Ontwikkeling van het aandeel van de deeltijdarbeid (Nace 20-21-22)

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Uit een verdeling naar geslacht en beroepsstatuut blijkt dat 21,1% van de vooral vrouwen deeltijds werkt. In 2018 werkten 20,7% van de vrouwelijke bedienden en 23,0% van de arbeidsters deeltijds, tegenover slechts 5,1% van de mannelijke bedienden en 7,0% van de arbeiders. Voor beide categorieën daalt het aandeel van de deeltijdse arbeid t.o.v. 2017.

⁸ In de mail van 1/3/2019 gericht aan de CRB wijst Eurostat erop dat deze data "cannot be extracted for confidentiality reliability reasons".

Tabel 3-1: Aandeel van de voltijd- en deeltijdwerknemers in het totale personeelsbestand van de chemie (Nace 20-21-22)

Voltijds				Deeltijds			
		2017	2018			2017	2018
Arbeiders	Mannen	91,7%	93,0%	Arbeiders	Mannen	8,3%	7,0%
	Vrouwen	68,9%	77,0%		Vrouwen	31,1%	23,0%
	Totaal	89,0%	90,6%		Totaal	11,0%	9,4%
Bedienden	Mannen	93,7%	94,9%	Bedienden	Mannen	6,3%	5,1%
	Vrouwen	78,9%	79,3%		Vrouwen	21,1%	20,7%
	Totaal	87,9%	89,1%		Totaal	12,1%	10,9%
Totaal	Mannen	92,8%	94,1%	Totaal	Mannen	7,2%	5,9%
	Vrouwen	77,3%	78,9%		Vrouwen	22,7%	21,1%
	Totaal	88,3%	89,6%		Totaal	11,7%	10,4%

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

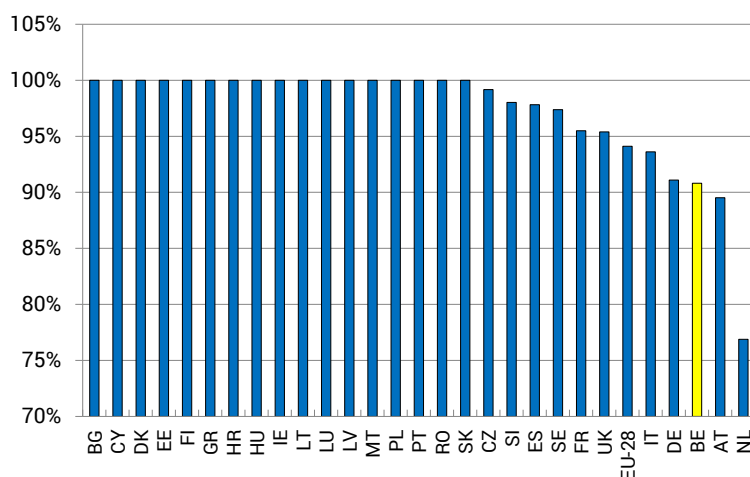
Het aandeel van de deeltijdse arbeid in 2018 in de diverse sectoren van de chemie (Nace 20-21-22) is lager dan in de totale verwerkende industrie (12,3). Voor de subsector chemische producten bedraagt het 9,1%, voor de farmacie 11,7% en voor de kunststof-rubbersector 11,0%.

Tabel 3-2: Aandeel van de deeltijdarbeid in de verwerkende industrie in 2018

Sector	Deeltijds	Procent sector
Vervaardiging van kleding	941	23,4%
Vervaardiging van voedingsmiddelen	19.005	21,2%
Vervaardiging van tabaksproducten	436	20,1%
Vervaardiging van textiel	2.657	19,6%
Drukkerijen, reproductie van opgenomen media	2.544	19,2%
Vervaardiging van papier en papierwaren	2.283	16,3%
Vervaardiging van informaticaproducten en van elektronische en optische producten	3.524	16,2%
Vervaardiging van meubelen	2.523	16,2%
Overige industrie	2.288	14,8%
Vervaardiging van cokes en van geraffineerde aardolieproducten	981	13,7%
Vervaardiging van elektrische apparatuur	2.418	12,9%
Vervaardiging van farmaceutische grondstoffen en producten	4.482	11,7%
Vervaardiging van producten van rubber of kunststof	2.699	11,0%
Vervaardiging en assemblage van motorvoertuigen, aanhangwagens en opleggers	4.351	10,8%
Vervaardiging van leer en van producten van leer	312	9,5%
Vervaardiging van chemische producten	4.784	9,1%
Vervaardiging van producten van metaal, exclusief machines en apparaten	4.449	8,4%
Vervaardiging van dranken	1.033	8,2%
Vervaardiging van andere niet-metaalhoudende minerale producten	2.378	8,2%
Houtindustrie (exclusief meubelen)	942	7,1%
Vervaardiging van machines, apparaten en werktuigen, n.e.g.	2.872	6,9%
Reparatie en installatie van machines en apparaten	774	6,7%
Vervaardiging van metalen in primaire vorm	1.735	6,0%
Vervaardiging van andere transportmiddelen	298	3,3%

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Met een aandeel van 9,2% aan deeltijdse werknemers in de chemie (Nace 20-21-22) hoort België bij de koplopers inzake deeltijdarbeid in de sector samen met Oostenrijk en Duitsland. Nederland is recordhouder met 23,1%. Volgens de data van 2018 kennen veel landen in de chemiesector geen deeltijdse arbeid.

Grafiek 3-2: Aandeel van voltijdse arbeid in de Europese chemie in 2018 (Nace 20-21-22)

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)⁹

3.2 Aantal arbeidsuren per week

De onderstaande gegevens hebben betrekking op het aantal uren dat een voltijder en een deeltijder gewoonlijk werken per week. Het gaat hier om het gemiddeld aantal uren dat een persoon normaliter in een volledige week (zonder feestdagen) werkt. Hierin zijn alle uren – dus ook de al dan niet betaalde overuren – inbegrepen die een persoon normaal gezien werkt, maar niet de tijd voor de verplaatsing van en naar het werk en evenmin de pauze voor de hoofdmaaltijd (meestal 's middags).

Volgens de enquête naar de arbeidskrachten werkte een voltijder in de Belgische chemie in 2018 gemiddeld 36,7 uur per week, voor voltijder schommelt bedraagt dit 40,3 uur per week en voor een deeltijder 31,4uren per week. Voltijdse en deeltijdse bedienden werken langer dan de arbeiders.

T.o.v. 2017 is de situatie in 2018 niet sterk gewijzigd. De wekelijkse arbeidstijd is zeer licht afgenomen voor de voltijders. De deeltijders werken wel gemiddeld iets meer dan één uur langer per week.

⁹ De cijfers van Eurostat en de RSZ komen niet volledig overeen. Eurostat geeft bepaalde cijfers voor kleine groepen niet weer, o.a. voor deeltijders die weinig uren werken.

Tabel 3-3: Gemiddelde wekelijkse arbeidsduur naar geslacht, statuut en arbeidsregeling in de chemie (Nace 20-21-22)

		Voltijds	
		2017	2018
Arbeiders	Mannen	38,7	38,7
	Vrouwen	38,2	37,5
	Totaal	38,7	38,5
Bedienden	Mannen	40,9	41,5
	Vrouwen	42,3	40,6
	Totaal	41,4	41,2
Totaal	Mannen	39,9	40,3
	Vrouwen	41,7	40,1
	Totaal	40,4	40,3
		Deeltijds	
		2017	2018
Arbeiders	Mannen	28,8	30,9
	Vrouwen	27,8	28,3
	Totaal	28,4	29,9
Bedienden	Mannen	31,2	32,1
	Vrouwen	31,0	32,0
	Totaal	31,1	32,0
Totaal	Mannen	29,9	31,5
	Vrouwen	30,3	31,3
	Totaal	30,1	31,4
Totaal		2017	2018
Arbeiders	Mannen	37,6	37,6
	Vrouwen	34,2	34,2
	Totaal	36,7	36,7
Bedienden	Mannen	41,3	41,3
	Vrouwen	32,9	32,9
	Totaal	36,7	36,7
Totaal	Mannen	38,5	38,5
	Vrouwen	33,5	33,5
	Totaal	36,7	36,7

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Een vergelijking van de arbeidsduur van de werknemers in de Europese chemie (buurlanden en EU) is niet mogelijk omdat deze gegevens niet werden gepubliceerd voor 2017 door Eurostat ¹⁰.

¹⁰ In de mail van 1/3/2019 gericht aan de CRB wijst Eurostat erop dat deze data "cannot be extracted for confidentiality reliability reasons".

3.3 Vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen

In de onderstaande gegevens wordt een onderscheid gemaakt tussen vaste en tijdelijke arbeidsplaatsen. Een baan kan als tijdelijk worden beschouwd als de werkgever en de werknemer hebben afgesproken dat het einde van de arbeidsovereenkomst wordt bepaald door objectieve voorwaarden, zoals een precieze datum, de voltooiing van een opdracht of de terugkeer van de werknemer die tijdelijk werd vervangen.

In 2018 is het aandeel van de vaste banen bij mannen en vrouwen licht toegenomen (tot resp. 94,1% en 78,9%). In 2018 had 90,6% van de arbeiders en 89,1% van de bedienden een vaste baan. De tijdelijke jobs zijn eerder vrouwelijk jobs.

In 2017 bedroeg het aandeel van de banen van onbepaalde duur (vaste arbeidsplaatsen) 88,3% t.o.v. 11,7% voor de banen van bepaalde duur (tijdelijke arbeidsplaatsen).

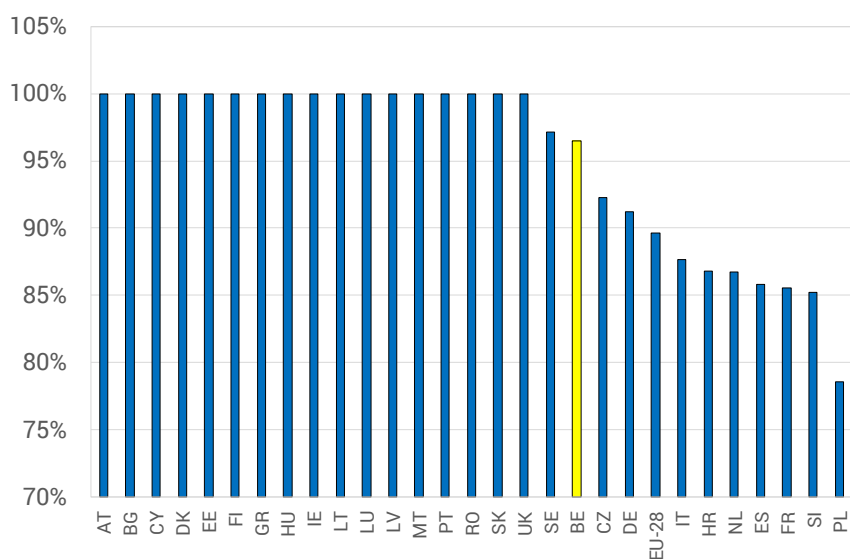
Tabel 3-4: Vaste en tijdelijke banen in de chemie

	Vaste banen			Tijdelijke banen		
	mannen	vrouwen	totaal	mannen	vrouwen	totaal
2017	92,8%	77,3%	88,3%	7,2%	22,7%	11,7%
2018	94,1%	78,9%	89,6%	5,9%	21,1%	10,4%

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Binnen de Europese Unie bekleedt de Belgische chemie een vrij hoge positie, wanneer abstractie wordt gemaakt van de Oost-Europese landen, wat het aantal werknemers met een contract van onbepaalde duur betreft (94,4%), hoger dan in Duitsland, Frankrijk en Nederland. Het aandeel van de vaste banen in de Franse en de Nederlandse chemie behoort nog steeds tot de laagste van Europa (met uitzondering van Polen).

Grafiek 3-3: Aandeel van de werknemers met een overeenkomst voor onbepaalde duur in de Europese chemie in 2018 (Nace 20-21-22)

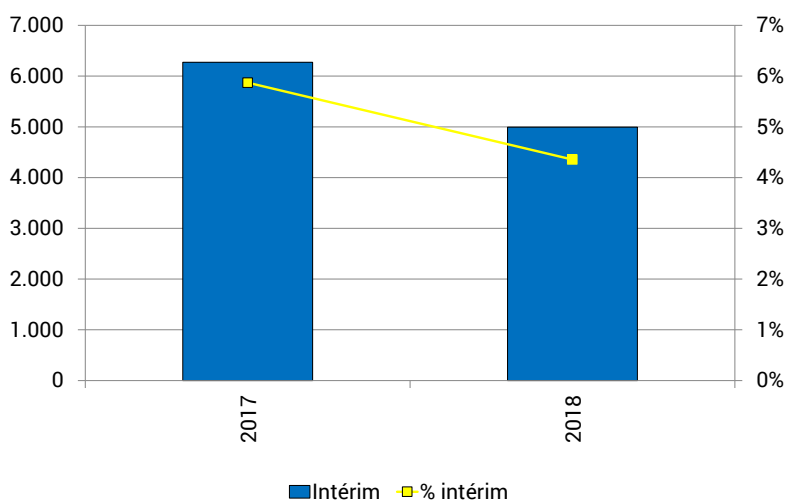
Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

3.3.1 Uitzendarbeid

De interimarbeid is gedaald in 2018 zowel in absolute als in relatieve cijfers naar 4.993 uitzendkrachten (of 4,4% van de totale werkgelegenheid in de sector).

In 2017 werkten in de chemie 6.272 uitzendkrachten, wat goed was voor 5,9% van de totale werkgelegenheid in de sector.

Grafiek 3-4: Aantal uitzendkrachten in de chemie in 2017 en 2018 (Nace 20-21-22)¹¹

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

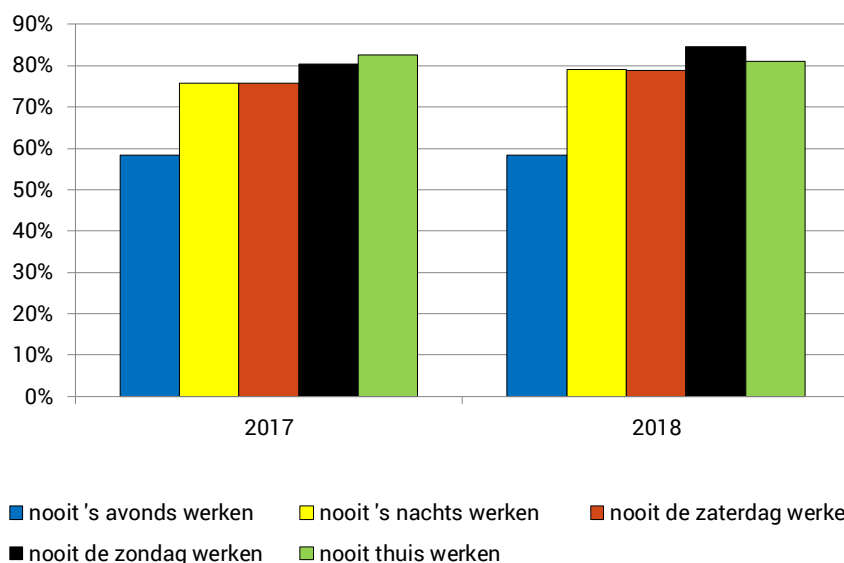
3.4 Atypische arbeid

De enquête naar de arbeidskrachten bevat gegevens over het belang van de verschillende vormen van atypische arbeid, nl. avondwerk, nachtwerk, zaterdags- en zondagswerk en thuiswerk.

De antwoorden van de ondervraagde personen werden, zoals bij de voorgaande enquêtes, voor elke categorie in drie groepen ingedeeld: personen die gewoonlijk, soms of nooit volgens een bepaald stelsel werken. Duidelijkheidshalve vergelijken we de toestand in de Belgische chemie voor alle vormen van atypische arbeid enkel met de situatie in de drie buurlanden (Duitsland, Frankrijk, Nederland) en met het Europese gemiddelde.

Men kan vaststellen dat het percentage werknemers (mannen en vrouwen) dat verklaart nooit atypisch te werken in al zijn vormen (avond, nacht, zaterdags, zondag en thuis) eerder stabiel blijft in de periode 2017-2018. Het aantal respondenten dat zegt soms atypisch te werken neemt wat toe.

¹¹ In 2008 werd een breuk opgetekend, maar deze heeft een zeer kleine impact gehad op de berekening van het aantal uitzendkrachten in de chemie-industrie.

Grafiek 3-5: Atypische arbeid in de chemie (Nace 20-21-22)

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Tabel 3-5: Avondwerk in de chemie (Nace 20-21-22)¹²

	2017	2018
Mannen		
gewoonlijk	19,8%	13,6%
soms	26,1%	33,8%
nooit	54,2%	52,6%
Totaal	100,0%	100,0%
Vrouwen		
gewoonlijk	9,7%	7,7%
soms	18,3%	18,3%
nooit	72,0%	74,1%
Totaal	100,0%	100,0%
Totaal		
gewoonlijk	17,4%	12,0%
soms	24,2%	29,6%
nooit	58,4%	58,4%
Totaal	100,0%	100,0%

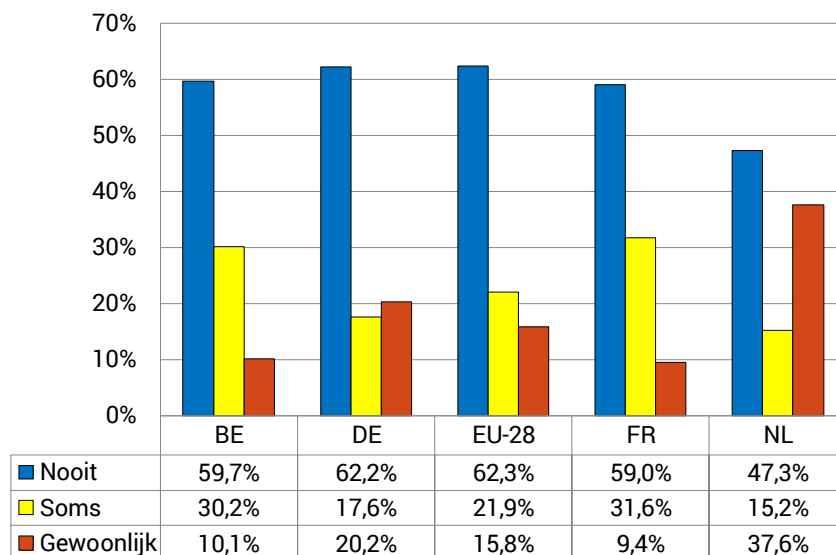
Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Uit een vergelijking met de buurlanden stellen we vast dat het aandeel van de werknemers die nooit 's avonds werken in 2018 ongeveer even hoog is in België, Frankrijk en Duitsland. Nederland heeft het hoogste aandeel aan avondwerkers.

¹² De grotere verschillen tussen 2013 en 2014 hebben te maken met een verandering van methodologie. Vanaf 2014 worden de gegevens onderverdeeld in vier klassen: nooit, minder dan 50% van de tijd (= soms), meer dan 50% van de tijd en altijd. De laatste twee klassen hebben we opgenomen bij "gewoonlijk".

We merken ook op dat de Nederlandse en in mindere mate de Duitse chemie zich onderscheiden door een hoog aandeel werknemers die verklaren gewoonlijk 's avonds te werken (resp. 37,6% en 20,2%) en dat dit cijfer het laagst is in de Franse en de Belgische chemie (resp. 9,4% en 10,1%). Dit cijfer wordt evenwel ten dele gecompenseerd door een groter aandeel werknemers die verklaren soms 's avonds te werken in deze laatste landen (resp. 31,6% en 30,2%) t.o.v. ca. 17,6% in Duitsland en 15,2% in Nederland.

Grafiek 3-6: Aandeel van het avondwerk in de Europese chemie in 2018 (Nace 20-21-22)

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

In 2018 loopt het aandeel van hen die gewoonlijk nachtwerk verrichten in de chemie fors terug tot 3,6% (was 9,7% in 2017). Meer dan driekwart van de werknemers werkt nooit in het weekend.

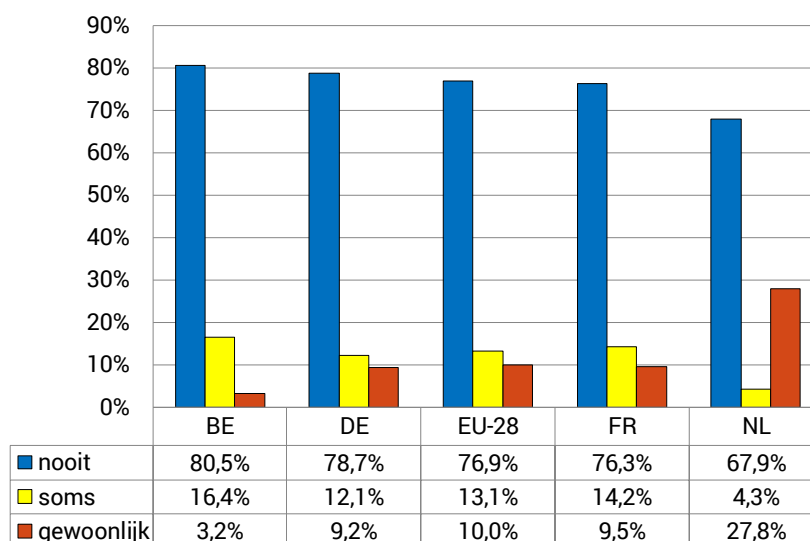
Tabel 3-6: Nachtwerk in de chemie (Nace 20-21-22)¹³

	2017	2018
Mannen		
gewoonlijk	10,7%	4,3%
soms	18,8%	22,1%
nooit	70,6%	73,7%
Totaal	100,0%	100,0%
Vrouwen		
gewoonlijk	6,5%	1,9%
soms	1,0%	4,7%
nooit	92,5%	93,5%
Totaal	100,0%	100,0%
Totaal		
gewoonlijk	9,7%	3,6%
soms	14,6%	17,4%
nooit	75,7%	79,0%
Totaal	100,0%	100,0%

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Uit de onderstaande grafiek blijkt dat het aandeel van nachtarbeid in de Belgische chemie beperkter blijft dan in de buurlanden. In de Belgische chemie bedroeg het aandeel van de werknemers die gewoonlijk 's nachts werken 3,2%, dit t.o.v. 27,8% in de Nederlandse chemie, 9,2% in de Duitse en 10% gemiddeld in de Europese Unie.

¹³ De grotere verschillen tussen 2013 en 2014 hebben te maken met een verandering van methodologie. Vanaf 2014 worden de gegevens onderverdeeld in vier klassen: nooit, minder dan 50% van de tijd (= soms), meer dan 50% van de tijd en altijd. De laatste twee klassen hebben we opgenomen bij "gewoonlijk".

Grafiek 3-7: Aandeel van het nachtwerk in de Europese chemie in 2018 (Nace 20-21-22)

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

De ontwikkeling van het weekendwerk wijst op een afname in 2018 (10,1% voor het zaterdagwerk en 8,1% voor het zondagwerk). Van alle werknemers geeft 78,8% aan nooit op zaterdag te werken, op zondag is dit nog hoger (84,6%).

Tabel 3-7: Zaterdagwerk in de chemie (Nace 20-21-22)¹⁴

	2017	2018
gewoonlijk	13,2%	10,1%
soms	10,9%	11,1%
nooit	75,9%	78,8%
Totaal	100,0%	100,0%

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Tabel 3-8: Zondagwerk in de chemie (Nace 20-21-22)¹⁵

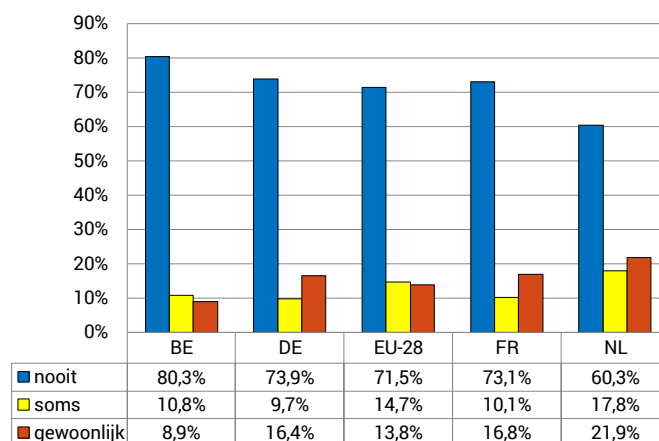
	2017	2018
gewoonlijk	11,9%	8,1%
soms	7,7%	7,3%
nooit	80,5%	84,6%
Totaal	100,0%	100,0%

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

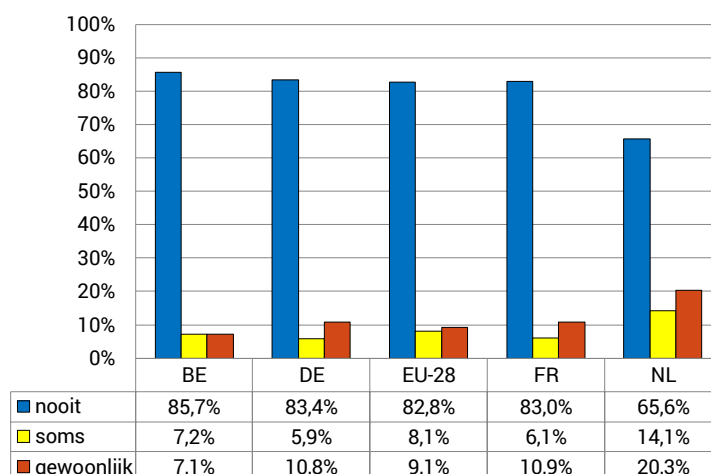
Uit de onderstaande grafieken blijkt dat weekendwerk – en dan vooral zaterdagwerk – in de Belgische chemie minder verspreid is dan bij haar Duitse, Franse of Nederlandse sectorgenoten.

¹⁴ De grotere verschillen tussen 2013 en 2014 hebben te maken met een verandering van methodologie. Vanaf 2014 worden de gegevens onderverdeeld in vier klassen: nooit, minder dan 50% van de tijd (= soms), meer dan 50% van de tijd en altijd. De laatste twee klassen hebben we opgenomen bij "gewoonlijk".

¹⁵ Zie voetnoot 9.

Grafiek 3-8: Aandeel van het zaterdagwerk in de Europese chemie in 2018

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

Grafiek 3-9: Aandeel van het zondagwerk in de Europese chemie in 2018

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

Gewoonlijk thuiswerk verrichten komt haast niet voor. Occasioneel (“soms”) thuiswerk is toegenomen. Meer dan vier-vijfde van de werknemers geeft aan nooit thuiswerk te verrichten.

Tabel 3-9: Thuiswerk in de chemie (Nace 20-21-22)

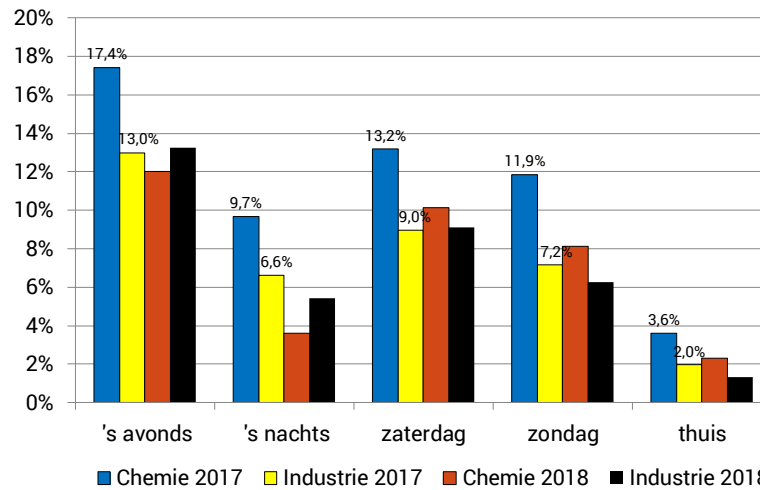
	2017	2018
gewoonlijk	3,6%	2,3%
soms	13,8%	16,6%
nooit	82,6%	81,1%
Totaal	100,0%	100,0%

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Tot slot hebben we de situatie in de chemie vergeleken met de gemiddelde situatie in de Belgische verwerkende industrie. Bepaalde vormen van atypische arbeid (zeker zaterdag- en zondagwerk)

komen duidelijk sterker voor in de chemie dan in de gehele industrie. De verschillen zijn het kleinst voor het thuiswerk en het avondwerk.

Grafiek 3-10: Aandeel van de loontrekkers die gewoonlijk 's avonds, 's nachts, in het weekend of thuis werken in de chemie en in de verwerkende industrie in 2017 en 2018 (Nace 20-21-22)

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

3.5 Werktijdsregeling

De enquêtes naar de arbeidskrachten geven ook meer details over de werktijdsregelingen. Zo kan een onderscheid worden gemaakt tussen de werknemers die "identieke", d.w.z. "normale", arbeidstijden hebben en zij die een bijzondere werktijdsregeling hebben (arbeid in twee, drie of vier ploegen, vrijwillige of opgelegde glijdende werktijden, gespreide werktijden e.a.).

3.5.1 Identieke werktijden

Het aandeel van de werknemers met "identieke werktijden" - d.w.z. die hun werk op een welbepaald uur moeten beginnen en beëindigen - bedraagt 64,9% in de chemie (2018). Het verschil tussen arbeiders en bedienden is groot. Bij de arbeiders werken in 2018 44,6% in een werkrooster van identieke werktijden, bij de bedienden 76,7%.

3.5.2 Ploegenarbeid

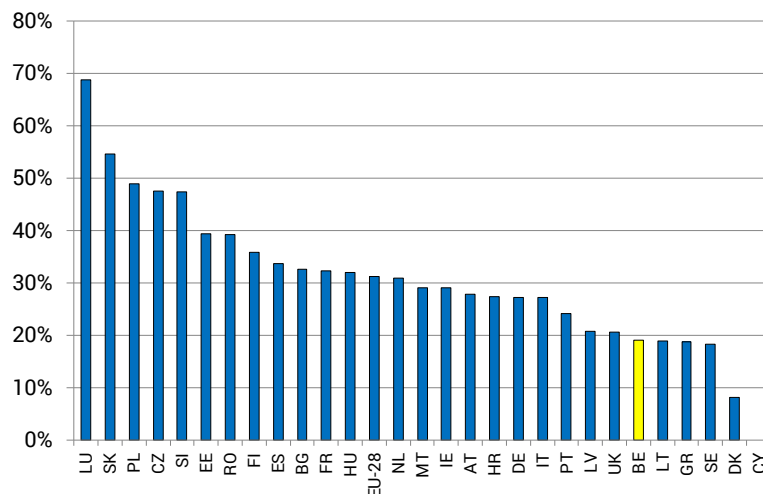
Bijzondere werktijdsregelingen zijn gangbaar en de belangrijkste vorm is ploegenarbeid. Ploegenarbeid maakte in 2018 21,6% van de totale werkgelegenheid in de chemie uit, een lichte terugval t.o.v. 2017 (22,8%). Een verdeling naar beroepsstatuut toont evenwel aan dat vooral (mannelijke) arbeiders in dit stelsel werken. In 2018 werkte 48,8% van de arbeiders in ploegen, t.o.v. 5,8% van de bedienden.

Tabel 3-10: Ontwikkeling van de ploegenarbeid in de chemie (Nace 20-21-22)

		2017	2018
Arbeiders	Mannen	44,7%	51,8%
	Vrouwen	38,6%	27,2%
	Totaal	43,9%	48,8%
Bedienden	Mannen	13,2%	8,8%
	Vrouwen	-	0,4%
	Totaal	9,1%	5,8%
Totaal	Mannen	27,4%	27,8%
	Vrouwen	7,8%	4,9%
	Totaal	22,8%	21,6%

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Statistics Belgium)

Het aandeel van de werknemers die in ploegen werken in de Belgische chemie behoort in vergelijking met andere Europese chemie tot de laagste van Europa (19,1%). Dit t.o.v. 30,9% in Nederland, 27,2% in Duitsland en 32,3% in Frankrijk. Het Europese gemiddelde ligt op 31,2%.

Grafiek 3-11: Aandeel van ploegenarbeid in de Europese chemie in 2018 (Nace 20-21-22)

Bron: secretariaat CRB op basis van de enquêtes naar de arbeidskrachten (Eurostat)

3.5.3 Glijdende en gespreide werktijden

Meer gedetailleerde gegevens i.v.m. de arbeidsorganisatie tonen aan dat glijdende (gekozen) werktijden bijna niet van toepassing zijn in de chemie voor de arbeiders (0,9%), dit tegenover 11,0% van de bedienden. Verder blijkt dat 2,0% van de arbeiders en 3,7% van de bedienden in een systeem met opgelegde flexibele arbeidsuren zitten. Verder merken we dat 2,4% van de arbeiders in de chemie werkt met gespreide werktijden.

Tabel 3-11: Werkrooster in 2018

Arbeiders	Mannen	Vrouwen	Totaal
Arbeid in twee ploegen	23,5%	24,0%	23,6%
Arbeid in drie ploegen	16,3%	3,2%	14,7%
Arbeid in vier of meer ploegen	12,0%	0,0%	10,5%
Gekozen variabele werktijden	1,0%	0,0%	0,9%
Opgelegde variabele werktijden	1,8%	3,2%	2,0%
Gespreide werktijden	0,0%	19,4%	2,4%
Ander werkrooster	1,6%	0,0%	1,4%
Subtotaal	56,2%	49,8%	55,4%
Identieke werktijden	43,8%	50,2%	44,6%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%

Bedienden	Mannen	Vrouwen	Totaal
Arbeid in twee ploegen	3,3%	0,4%	2,3%
Arbeid in drie ploegen	1,7%	0,0%	1,1%
Arbeid in vier of meer ploegen	3,8%	0,0%	2,4%
Gekozen variabele werktijden	12,4%	8,5%	11,0%
Opgelegde variabele werktijden	3,5%	4,2%	3,7%
Gespreide werktijden	0,0%	0,0%	0,0%
Ander werkrooster	2,6%	3,1%	2,8%
Subtotaal	27,3%	16,1%	23,3%
Identieke werktijden	72,7%	83,9%	76,7%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%

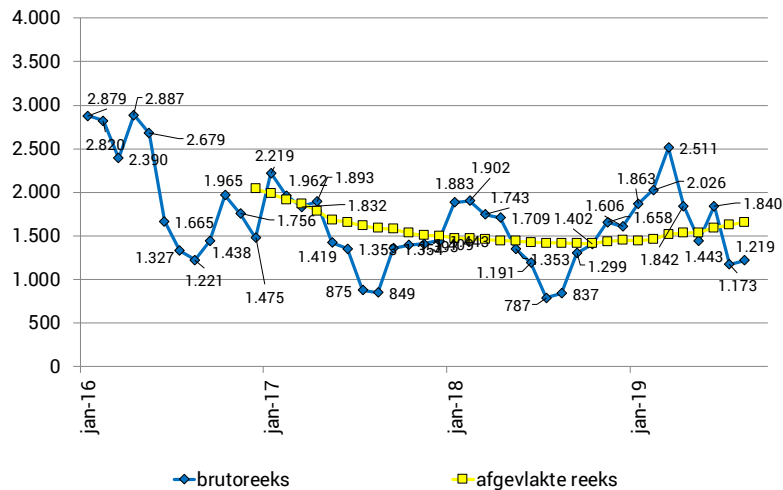
arbeiders + bedienden	Mannen	Vrouwen	Totaal
Arbeid in twee ploegen	12,2%	4,3%	10,1%
Arbeid in drie ploegen	8,2%	0,5%	6,1%
Arbeid in vier of meer ploegen	7,4%	0,0%	5,4%
Gekozen variabele werktijden	7,3%	7,0%	7,3%
Opgelegde variabele werktijden	2,8%	4,0%	3,1%
Gespreide werktijden	0,0%	3,2%	0,9%
Ander werkrooster	2,1%	2,6%	2,3%
Subtotaal	40,1%	21,7%	35,1%
Identieke werktijden	59,9%	78,3%	64,9%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: secretariaat CRB op EAK-basis (Statistics Belgium)

3.6 Tijdelijke werkloosheid

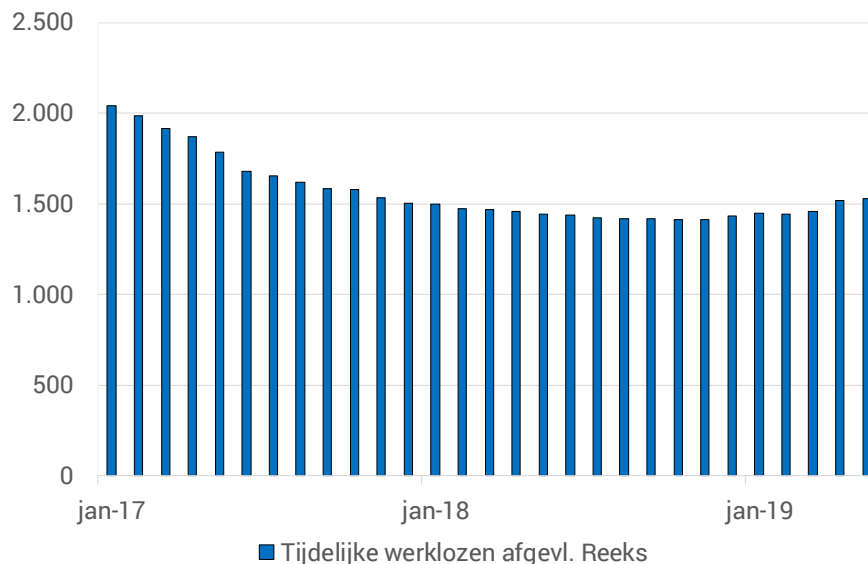
De onderstaande grafieken geven aan dat de tijdelijke werkloosheid, gemeten volgens de afgevlakte gegevens, eerder stabiliseert in de laatste maanden (licht stijgend). In augustus 2019 worden 1.219 tijdelijk werklozen geregistreerd. Een groot aantal van deze werklozen is actief in de plasticverwerking (zonder de rubbersector), in iets mindere mate in de chemie. Er zijn wel bruske schommelingen in de geregistreerde bruto-gegevens.

Grafiek 3-12: Ontwikkeling van het aantal tijdelijke werklozen

Bron: secretariaat CRB op basis van de statistieken na controle van de tijdelijke werkloosheid van de RVA

Grafiek 3-13: Ontwikkeling van het aantal tijdelijke werklozen in de chemie

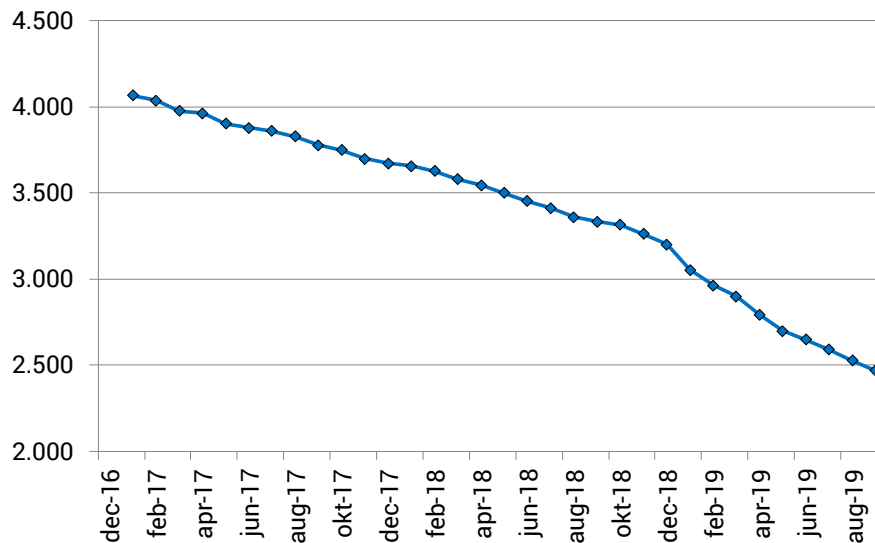
Bron: secretariaat CRB op basis van de statistieken van de RVA en INR

De tijdelijke werkloosheid blijkt voor meer dan 90% van economische aard.

De andere factoren zijn overmacht, de collectieve sluitingen en de "crisisschorsing bedienden".

3.7 Stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelage¹⁶

Grafiek 3-14: SWT'ers in de chemie

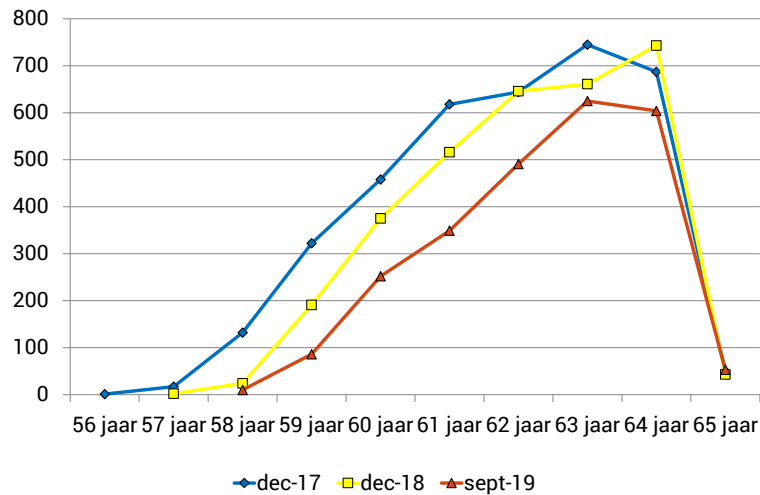
Bron: secretariaat CRB op basis van RVA-gegevens

De bovenstaande grafiek toont de maandelijkse ontwikkeling aan van het aantal SWT-ers (de vroegere bruggepensioneerden) in de chemie voor de periode 2016-september 2019. Het aantal SWT-ers daalde continu in deze periode, versneld aanvang 2019.

In de onderstaande grafieken hebben we de uitsplitsing van de SWT-ers volgens leeftijd voor de jaren van de periode 2017-2018- september 2019 met elkaar vergeleken. De verdere verschuiving van de curve naar rechts illustreert de daling van het aantal SWT-ers.

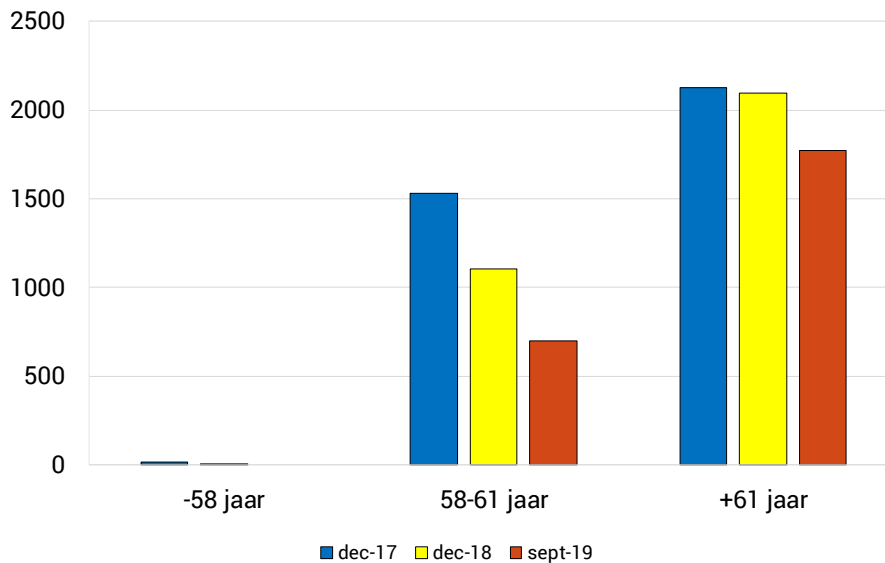
¹⁶ Het Stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelage (SWT) is sinds 1 januari 2012 de nieuwe naam voor 'brugpensioen'. Het is een stelsel waarin oudere werknemers in geval van ontslag een werkloosheidsuitkering krijgen met daar bovenop een toeslag die wordt betaald door de vroegere werkgever.

Grafiek 3-15: Uitsplitsing van het aantal SWT-ers naar leeftijd

Bron: secretariaat CRB op basis van RVA-gegevens

Ook blijkt uit de onderstaande grafiek dat het aantal SWT-ers jonger dan 58 tot nul wordt herleid, conform de doelstellingen van het Generatiepact. Ook de aandelen van de groep 59- tot 61-jarigen en van de groep SWT-ers ouder dan 61 jaar lopen verder terug.

Grafiek 3-16: Uitsplitsing van het aantal SWT-ers naar leeftijdscategorie

Bron: secretariaat CRB op basis van RVA-gegevens

3.8 Loopbaanonderbrekingen en tijdskredieten

Loopbaanonderbreking en tijdskrediet zijn “stelsels” die werknemers de mogelijkheid bieden om hun beroepsloopbaan te verminderen of volledig of gedeeltelijk te onderbreken. Sedert 1 januari 2002 is de loopbaanonderbreking in de privésector vervangen door het “tijdskrediet”.

Tijdens de periode van schorsing van de arbeidsovereenkomst of vermindering van de prestaties krijgen de werknemers die tijdskrediet opnemen geen loon, maar als compensatie krijgen zij een maandelijkse uitkering van de RVA. De toegekende uitkering is afhankelijk van de aard van de loopbaanonderbreking (volledig, halftijds...) en het arbeidsstelsel (voltijds of halftijds)¹⁷.

Het jaarverslag 2018 van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (zoals ook de jaarverslagen 2016 en 2017) spreekt niet van ingrijpende veranderingen in deze materie^{18 19}.

De RVA noteert in 2018 gemiddeld 8.936 personen in de chemie die kiezen voor één of andere formule van aanpassing van de werktijden, dit blijft op quasi op hetzelfde peil als in 2017. In september 2019 stelt men een lichte toename vast naar 9.308 personen. Deze stijging komt volledig op rekening van de themaverloven (ouderschapsverlof, palliatief verlof en verlof voor medische bijstand) en deze vertegenwoordigen een klein derde van alle stelsels. Het tijdskrediet (vermindering van prestaties), dat in september 2019 licht terugvalt t.o.v. eind 2018 (-372), verklaart het saldo²⁰.

Tabel 3-12: Aanpassing van de arbeidstijd in de chemie (met uitkering)

	loopbaanonderbreking*			tijdskrediet		totaal
	volledige onderbreking	vermindering van prestaties	ouderschapsverlof, palliatieve zorgen en medische	volledige onderbreking	vermindering van prestaties	
2017	0	3	2189	124	6677	8993
2018	0	3	2104	95	6734	8936
2019(09)	0	2	2724	84	6498	9308

*Sinds 1 januari 2002 is de loopbaanonderbreking in de privésector vervangen door het "tijdskrediet".

Bron: secretariaat CRB op basis van RVA-gegevens

¹⁷ Er zijn meerdere regimes en uitzonderingen. De twee belangrijkste formules zijn:

- Tijdskrediet algemeen stelsel zonder motief: Tot eind 2014 konden werknemers met minstens 5 jaar loopbaanverleden als loontrekkende waarvan minstens 2 jaar anciënniteit bij de werkgever aanspraak maken op een uitkering voor 1 jaar:
- ofwel gedurende maximum 12 maanden volledige onderbreking;
- ofwel gedurende maximum 24 maanden halftijdse vermindering
- ofwel gedurende maximum 60 maanden vermindering met 1/5
- ofwel een combinatie van deze stelsels tot een voltijds equivalent van 12 maanden.

Echter, vanaf 1 januari 2015 hebben werknemers die niet-gemotiveerd tijdskrediet opnemen geen recht meer op een uitkering. Het recht op verlof blijft voorlopig wel bestaan (zolang cao 103¹⁷ niet wordt aangepast).

- Specifiek tijdskrediet voor oudere werknemers = Landingsbanen: In uitvoering van het regeerakkoord van 1 september 2012 werden de voorwaarden voor de landingsbanen (arbeidsprestaties met 1/5de of 1/2de verminderen en van een uitkering genieten) aangescherpt. De leeftijd om een landingsbaan op te nemen werd verhoogd van 50 jaar naar 55 jaar en de loopbaanvoorwaarde van 20 naar 25 jaar. Sinds 1 januari 2015 is de leeftijd waarop men recht heeft op een uitkering weer opgetrokken. De werknemer moet 60 jaar zijn met een loopbaan van minimum 25 jaar en minstens 2 jaar anciënniteit bij de werkgever. Een werknemer heeft wel nog het recht om vanaf 55 jaar een landingsbaan op te nemen, maar dan zonder uitkering en zonder pensioengelijkstelling. Er bestaat wel een uitzondering voor werknemers in zware beroepen. Tot 2014 hadden zij vanaf 50 jaar het recht op een uitkering bij een landingsbaan, sinds 1 januari 2015 is deze leeftijd opgetrokken tot 55 jaar.

Daarnaast is er ook nog tijdskrediet met motief, zoals ouderschapsverlof, verlof om palliatieve zorgen te verlenen en verlof voor medische bijstand. Voor deze vormen van tijdskrediet betaalt de RVA vanaf 1 januari 2015 wel nog onderbrekingsuitkeringen. Aangezien er in 2002 een wijziging plaatsvond, ziet men sinds 2003 dan ook systematisch het aantal tijdskredieten toenemen en het aantal loopbaanonderbrekingen afnemen. In 2012 zijn de meeste vormen van loopbaanonderbreking quasi uitgedoofd.

¹⁸ <https://www.rva.be/nl/documentatie/publicaties/jaarverslag/jaarverslag-2018>

¹⁹ Wel zijn het sinds 1 januari 2016 de VDAB (voor het Vlaams Gewest), de FOREM (voor het Waals Gewest) en de ADG (voor de Duitstalige Gemeenschap) en niet langer de RVA, die de beschikbaarheid van de werklozen van hun ambtsgebied controleren. Die controle wordt uitgevoerd in naleving van de bepalingen van het federaal normatief kader.

²⁰ Sinds 2015 ontvangen de werknemers die niet-gemotiveerd tijdskrediet opnemen geen uitkering meer, mogelijk heeft dit het aantal werknemers die voor tijdskrediet opteren doen dalen.

4 Mobiliteit van de werknemers in de chemie

4.1 Grenswerknemers

Het aantal grenswerknemers in de chemie is de voorbije jaren stabiel gebleven. Een meerderheid van de grenswerknemers is mannelijk en arbeider.

Tabel 4-1: Ontwikkeling van het aantal grenswerknemers tijdens de afgelopen jaren in de chemie

	Arbeiders	Arbeidsters	Totaal arbeiders	Bedienden (M)	Bedienden (V)	Totaal bedienden	Aantal grenswerknemers
2017	1.555	106	1.661	980	300	1.280	2.941
2018	1.537	115	1.652	964	307	1.271	2.923

Bron: secretariaat CRB op basis van de RSZ-statistieken

Uit de data blijkt dat 70,3% van de grenswerknemers afkomstig zijn uit Frankrijk, 24,1% uit Nederland, de andere landen zijn goed voor 5,6%.

Tabel 4-2: Thuisland van de grenswerknemers in 2018-4

Landen	Arbeider			Bediende			Totaal
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	
Frankrijk	543	177	720	1239	96	1335	2055
Nederland	330	84	414	274	16	290	704
Andere landen	91	47	137	24	3	27	164
Totaal	964	308	1272	1537	115	1652	2923

Landen	Arbeider			Bediende			Totaal
	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	
Frankrijk	56,3%	57,5%	56,6%	80,6%	83,5%	80,8%	70,3%
Nederland	34,2%	27,3%	32,5%	17,8%	13,9%	17,6%	24,1%
Andere landen	9,4%	15,3%	10,8%	1,6%	2,6%	1,6%	5,6%
Totaal	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: secretariaat CRB op basis van de RSZ-statistieken

5 Knelpuntberoepen

Knelpuntberoepen zijn die beroepen die in verhouding moeilijker worden ingevuld dan andere beroepen.

Voor de VDAB (Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling) zijn drie mogelijke oorzaken:

- Kwantitatief tekort: er is een te lage uitstroom uit het onderwijs, bijvoorbeeld omdat te weinig studenten die richting kiezen of omdat er geen schoolse opleiding voor bestaat.
- Kwalitatief tekort: de kandidaten beschikken niet over de gevraagde bekwaamheden.
- Specifieke arbeidsomstandigheden: weekendwerk, laag loon, zwaar werk, stress...

De VDAB publiceerde haar rapport “Knelpuntberoepen in Vlaanderen 2019²¹” een omvangrijke lijst waarin de knelpuntberoepen worden beschreven. Ook wordt aangegeven of het probleem kwantitatief dan wel kwalitatief van aard is en of er specifieke arbeidsomstandigheden bijdragen tot de tekorten.

Voor de sectoren chemie en kunststoffen haalt de VDAB vier knelpuntberoepen aan:

- De operator energetische en petrochemische installaties
- De operator installaties in de chemische industrie
- De machineregelaar kunststofverwerking
- De productiemedewerker kunststofverwerking

Voor al deze bovenstaande beroepen van de chemie en kunststoffen worden zowel kwantitatieve als kwalitatieve tekorten vastgesteld. Er wordt in al deze gevallen ook op gewezen dat specifieke arbeidsomstandigheden een rol spelen (d.w.z. dat er voldoende werkzoekenden zijn maar omwille van specifieke arbeidsomstandigheden stellen ze zich niet beschikbaar voor vacatures, mogelijke redenen zijn ploegwerk, het loon, het werk is ongezond of fysisch zwaar, stress, een atypisch statuut, ...).

Daarnaast haalt de VDAB een aantal beroepen aan waarvan men mag veronderstellen dat ook de sectoren chemie en kunststoffen hiervan gebruik maken (o.a. technische en ICT-beroepen).

Voor Wallonië heeft de Forem eveneens een “Fonctions critiques et métiers en pénurie 2019” gepubliceerd. In deze lijst wordt niet expliciet verwezen naar de sectoren chemie, life sciences en rubber kunststof maar een aantal beroepen sluiten wel aan bij de inventaris van de VDAB (opérateur sur appareils de transformation physique ou chimique, technicien de laboratoire de contrôle des industries de process, chef d'équipe des industries de process). De Forem spoort deze spanningen op via statistieken aangevuld met de opinie van experts²².

Actiris stelt voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest geen lijst op met beroepsprofielen waar een tekort aan bestaat, maar geeft wel aan dat er zich in de sector problemen stellen om medewerkers aan te trekken die beschikken over een bachelor- of masteropleiding²³.

---

²¹ https://www.vdab.be/sites/web/files/doc/trends/studie_knelpuntberoepen2019.pdf

²² <https://www.leforem.be/former/horizonemploi/metier/index-demande.html>

²³ <http://blog.siep.be/wp-content/uploads/2015/09/Métiers-en-pénurie-2019-2020.pdf>

6 Besluit

Werkgelegenheid in de Belgische chemie

In 2018 stelt de Belgische chemie 94.800 werknemers te werk. Met de zelfstandigen erbij zijn er in 2018 95.100 mensen aan het werk in de chemie. Met 18,4% van werkgelegenheid is de chemie in haar geheel de tweede grootste industriële sector qua werkgelegenheid in ons land na de voeding. Tijdens de periode 1997-2018 komen er in de sector 1,2% (1.100) jobs bij, tegenover een verlies van 22,4% (150.500 jobs) in de industrie. De toename van de jobs situeert zich bij de werknemers, bij de zelfstandigen is er wat achteruitgang, maar hun aandeel in de totale werkgelegenheid is zeer klein.

67,3% van de werkgelegenheid in de chemie situeert zich in Vlaanderen, 30,1% in Wallonië en 2,6% in Brussel.

We onderscheiden drie grote sectoren: de chemie, de farma (life sciences) en de kunststof-rubber. De chemie is gemeten naar werkgelegenheid de grootste, gevolgd door de farma en de kunststof-rubber. Binnen elk van deze sectoren is de "organische basischemie" de grootste sector in de chemie, de "productie van geneesmiddelen" de grootste in de farma en de "productie van plastic artikelen" de grootste in de kunststof-rubber

De sector bestond per einde 2017 uit 1.229 ondernemingen: 36,5% daarvan waren kleine bedrijven met minder dan 10 werknemers, 44,9% met 10 tot 99 werknemers en 18,6% met 100 of meer werknemers. De werkgelegenheid zit in hoge mate (ca. 4/5) geconcentreerd bij deze laatste groep.

Typologie van de werknemer in de Belgische chemie

Met een aandeel van 41,8% zijn de arbeiders in juni 2018 in verhouding minder aanwezig in de chemie dan in de hele industrie (60,2%). Vrouwen zijn met 28,3% van de jobs sterker aanwezig dan in de industrie (23,6%). Ze zijn goed voor 36,1% van de bediendensjobs en 17,5% van de arbeidersjobs, tegenover resp. 36% en 15,4% in de industrie.

In 2018 is 11,3% van de werknemers laaggeschoold, 38,9% middengeschoold en 49,8% hooggeschoold. T.o.v. 2017 steeg het aandeel van het aantal laaggeschoolden ten nadele van de middengeschoolden. De sector heeft een hoger opleidingsniveau dan de industrie en de rest van de economie. In vergelijking met de buurlanden heeft België een hoog aandeel hooggeschoolde werknemers. In Duitsland scoort de middengeschoolde groep het hoogst.

De leeftijdsstructuurcurve wijkt in 2018 wat af van deze in de gehele economie voor de categorie van de 35- tot 55-jarigen, deze zijn talrijker vertegenwoordigd. De gemiddelde anciënniteit in de chemie loopt licht terug van 12,5 jaar in 2017 naar 12,2 jaar in 2018. In de gehele industrie ligt de anciënniteit ongeveer even hoog, in de ganse economie is ze wat lager (< dan 10 jaar).

Organisatie van het werk in de chemie

Deeltijdarbeid beperkte zich tot 10,4% van de totale werkgelegenheid in de sector in 2018. In vergelijking met 2017 (11,7%) is het aandeel van de deeltijdarbeid licht gedaald.

Uit een verdeling naar geslacht en beroepsstatuut blijkt dat 21,1% van de vooral vrouwen deeltijds werkt. In 2018 werkten 20,7% van de vrouwelijke bedienden en 23,0% van de arbeidsters deeltijds, tegenover slechts 5,1% van de mannelijke bedienden en 7,0% van de arbeiders. Voor beide categorieën daalt het aandeel van de deeltijdse arbeid t.o.v. 2017.

Heel wat Europese landen kennen geen deeltijdse arbeid in de chemie. Deze is het meest aanwezig in een aantal West-Europese landen, met op kop Nederland.

Volgens de enquête naar de arbeidskrachten werkte een voltijder in de Belgische chemie in 2017 gemiddeld 36,7 uur per week, voor voltijder schommelt bedraagt dit 40,4 uur per week en voor een deeltijder 30,1 uren per week. Voltijdse en deeltijdse bedienden werken langer dan de arbeiders.

De situatie in 2018 is amper gewijzigd. De wekelijkse arbeidstijd is zeer licht afgenomen. De deeltijders werken wel gemiddeld iets meer dan één uur langer per week.

Een aantal gegevens die voorheen werden door Eurostat werden gepubliceerd zijn niet langer beschikbaar²⁴. Zo onder andere het aantal arbeidsuren van de werknemers in de Europese chemie.

In 2018 bedroeg het aandeel van de banen van onbepaalde duur (vaste arbeidsplaatsen) 89,6% t.o.v. 10,4% voor de banen van bepaalde duur (tijdelijke arbeidsplaatsen). De tijdelijke jobs zijn eerder vrouwelijk jobs. De contracten van onbepaalde duur zijn de regel in de Belgische, hun aandeel is hoger dan in Duitsland, Frankrijk en Nederland.

De uitzendarbeid is gedaald in 2018 zowel in absolute als in relatieve cijfers (4.993 uitzendkrachten en 4,4% van de totale werkgelegenheid in de sector).

Het percentage werknemers dat atypische arbeid verricht (avond-, nacht-, zaterdag- en zondagwerk), is eerder afgenomen in 2018 t.o.v. 2017. Deze evolutie is echter verschillend naargelang het soort atypische arbeid. Atypische arbeidsvormen komen meer voor bij de Duitse en zeker bij de Nederlandse sectorgenoten. De vergelijking met de verwerkende nijverheid geeft een uiteenlopend beeld.

Het aandeel van de werknemers met "identieke werktijden" - d.w.z. die hun werk op een welbepaald uur moeten beginnen en beëindigen - bedraagt 64,9% in de chemie (2018). Het verschil tussen arbeiders en bedienden is groot. Bij de arbeiders werken in 2018 44,6% in een werkrooster van identieke werktijden, bij de bedienden 76,9%. Bijzondere werktijdregelingen zijn dus bij de arbeiders niet abnormaal.

Bijzondere werktijdregelingen zijn gangbaar, de belangrijkste vorm is ploegenarbeid. Ploegenarbeid maakte in 2018 21,6% van de totale werkgelegenheid in de chemie uit, een lichte terugval t.o.v. 2017 (22,8%).

Het aandeel van de werknemers die in ploegen werken in de Belgische chemie behoort in vergelijking met andere Europese chemie tot de laagste van Europa (13%). Dit t.o.v. 31,6% in Nederland, 28,6% in Duitsland en 26,6% in Frankrijk. Het Europese gemiddelde ligt op 31,6%.

---

²⁴ In de mail van 1/3/2019 gericht aan de CRB wijst Eurostat erop dat deze data "cannot be extracted for confidentiality reliability reasons".

De tijdelijke werkloosheid stabiliseert in de laatste maanden (mei 2019) Er worden 1.443 tijdelijk werklozen geregistreerd. Een groot aantal van deze werklozen is actief in de plasticverwerking (zonder de rubbersector), in iets mindere mate in de chemie.

Het aantal SWT-ers in de chemie (de vroegere bruggepensioneerden) daalde continu de periode 2016-mei 2019, zelfs versneld na aanvang 2019.

In 2018 werden gemiddeld 8.933 personen geregistreerd die kozen voor één of andere formule van aanpassing van de werktijden? Dit blijft op quasi op hetzelfde peil als in 2017. In mei 2019 stelt men een terugval vast naar 6.381 personen.

Mobiliteit van de werknemers in de chemie

Het aantal grenswerknemers in de chemie is de voorbije jaren stabiel gebleven. Een meerderheid van de grenswerknemers is mannelijk en arbeider. Uit de data blijkt dat 70,3% van de grenswerknemers afkomstig zijn uit Frankrijk, 24,1% uit Nederland, de andere landen zijn goed voor slechts 5,6%.

Knelpuntberoepen

Voor de sectoren chemie en kunststoffen haalt de VDAB vier knelpuntberoepen aan: operatoren voor energetische en petrochemische installaties, operatoren installaties in de chemische industrie, machineregelaars voor kunststofverwerking, productiemedewerkers voor kunststofverwerking.